סדר התפילות ג' - ברכות שמונה עשרה - תמלול

סיכום השיעור

סיכום פון סדר התפילה — נוסח שמונה עשרה (חלק ג')

כללי מבוא צו נוסח שמונה עשרה

סטרוקטור פון שמונה עשרה בכלל

דער רמב"ם שרייבט "נוסח ברכות התפילה וסדרן" — נישט נאר דער נוסח איז וויכטיג, נאר אויך די סדר. מען קען נישט ארומטוישן די סדר פון ברכות.

פשט: די באקאנטע דריי-טייליגע סטרוקטור: ערשטע 3 ברכות — שבח; מיטלסטע 12-13 ברכות — בקשות; לעצטע ברכות — הודאה.

חידושים:

1. **די לעצטע ברכות זענען נישט פשוט "הודאה":** רצה איז א בקשה אויף קבלת העבודה, מודים איז הודאה, און שלום איז לכאורה א בקשה. פארוואס מען רופט דעם גאנצן אפטייל "הודאה" דארף מען נאך טראכטן.

2. **די סטרוקטור פון יעדע איינצלנע ברכה שפיגלט אפ די סטרוקטור פון גאנץ שמונה עשרה:** יעדע ברכה (בפרט די מיטלסטע) האט אויך דריי טיילן: (א) אנהייב/פתיחה — א שטיקל שבח (למשל "אתה חונן לאדם דעת"); (ב) תוכן/בקשה — די הויפט בקשה; (ג) סיום — אפט מיט א "כי" וואס פארבינדט צום חתימה. דאס הייסט: די מאקרא-סטרוקטור פון שבח-בקשה-הודאה ווערט איבערגעחזר'ט אין מיניאטור אין יעדע ברכה בפני עצמה.

3. **דין סדר הברכות:** דער רמב"ם נומערירט די ברכות מיט א', ב' וכו' (און נעמען), און אויך שפעטער ביי הוספות זאגט ער "בברכה ראשונה, בברכה שניה" — ער גייט נאר מיט נומערן. די גמרא ברענגט טעמים פאר די סדר (למשל רפואה בשמינית ווייל מילה איז אכטן טאג).

ברכה א': אבות (מגן אברהם)

דער רמב"ם'ס נוסח: "ברוך אתה ה' אלקינו ואלקי אבותינו, אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, הא-ל הגדול הגבור והנורא, א-ל עליון, גומל חסדים טובים וקונה הכל, וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם, מלך רחמן מושיע ומגן. ברוך אתה ה' מגן אברהם."

פשט: די ערשטע ברכה דערמאנט דעם אייבערשטן אלס ג-ט פון אונזערע אבות, זיינע תארים, און זכות אבות.

חידושים:

1. **נוסח-חילוק:** דער רמב"ם זאגט **"מלך רחמן"** — מיר זענען געוואוינט צו זאגן "מלך עוזר ומושיע ומגן", אבער ביים רמב"ם שטייט "מלך רחמן מושיע ומגן".

2. **"אלקינו ואלקי אבותינו"** — דאס איז דער כלל פון דער גאנצער ברכה: ער איז אונזער ג-ט און דער ג-ט פון אונזערע אבות.

3. **"הא-ל הגדול הגבור והנורא א-ל עליון"** — תארים פון דעם אייבערשטן אליין.

4. **"גומל חסדים טובים וקונה הכל"** — רעדט וועגן וואס ער טוט פאר מענטשן.

5. **"וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם"** — דערמאנט ברית אבות, דער אייבערשטער געדענקט חסדי אבות און אין דעם זכות ברענגט ער גאולה.

6. **"מגן אברהם"** — באזירט אויף "אנכי מגן לך". הגם "מגן אברהם" מיינט אלע אבות, נאר **"בכור חותמין"** — ווען מען דערמאנט אברהם מיינט מען אלע אבות, ער איז דער פאטער פון אלעם.

7. **די עיקר פון ברכת אבות:** די ברכה איז בעיקר וועגן זכות אבות — מען הייבט אן מיט "אלקינו ואלקי אבותינו", רעדט שבח, און קומט צוריק צו אבות: "זוכר חסדי אבות", "מגן אברהם".

ברכה ב': גבורות (מחיה המתים)

דער רמב"ם'ס נוסח: "אתה גבור לעולם ה', מחיה מתים אתה רב להושיע, משיב הרוח ומוריד הגשם, מכלכל חיים בחסד, מחיה מתים ברחמים רבים, רופא חולים, סומך נופלים, ומתיר אסורים, ומקיים אמונתו לישני עפר... מלך ממית ומחיה... ונאמן אתה להחיות מתים, ברוך אתה ה' מחיה המתים."

פשט: די צווייטע ברכה דערמאנט גבורות ה' — בפרט תחיית המתים, גשמים, און פרנסה.

חידושים:

1. **פארוואס הייסט עס "גבורות" און נישט "תחיית המתים"?** "הגבור" ווערט שוין דערמאנט אין ברכת אבות. די ברכה רעדט וועגן הנהגת הטבע — ווי דער אייבערשטער פירט די וועלט (סיזענס, רעגן, לעבן און טויט). תחיית המתים איז די גרעסטע חידוש/גבורה, דערפאר ענדיגט מען דערמיט און מען קען עס רופן דער עיקר, אבער "גבורות" איז דער ברייטערער נאמען פאר דער גאנצער ברכה.

2. **קשר צווישן גשם און תחיית המתים:** "משיב הרוח ומוריד הגשם" שטייט צוזאמען מיט מחיה מתים — גשם איז אזויווי מחיה מתים די וועלט כסדר מיט פרישע גשמים. טל ווערט אנגערופן "טל תחיית המתים".

3. **דער רמב"ם'ס נוסח — ווינטער ערשט:** דער רמב"ם שרייבט סיי דא (גבורות) סיי ביי ברכת השנים דעם ווינטער-נוסח ערשט, נאכדעם זאגט ער וואס מען זאגט אין זומער. צוויי מעגליכע טעמים: (א) פראקטיש — דער רמב"ם האט געוואלט עס זאל זיין גרינגער, שרייבט איין נוסח און דערנאך דעם חילוק; (ב) מהותית — אפשר איז דער ווינטער-נוסח דער עיקר נוסח (אריגינעל/לענגער), און דער זומער-נוסח איז דער שינוי.

4. **"משיב הרוח ומוריד הגשם" — דער מעכאניזם פון רעגן:** דער רוח (ווינט) ברענגט דעם גשם — דער ווינט מאכט אז וואסער זאל עוועפארירן (אויפגיין), און דאס ברענגט רעגן. דער רוח איז דער שליח פון גשם.

5. **"מכלכל חיים בחסד, מחיה מתים ברחמים רבים" — חסד vs. רחמים:** פאר די לעבעדיגע גיט דער אייבערשטער בחסד, און פאר די טויטע (תחיית המתים) ברחמים. דאס איז א פיינער חילוק — חסד איז פאר די וואס לעבן שוין, רחמים איז פאר די וואס דארפן ערשט צוריקגעבראכט ווערן.

6. **"רופא חולים, סומך נופלים, ומתיר אסורים" — ענפים פון תחיית המתים:** אלע דריי זענען ענליך צו תחיית המתים — דער אייבערשטער "ריווערסט" א סיטואציע: א קראנקער ווערט געהיילט, א געפאלענער ווערט אויפגעהויבן, אן איינגעשפארטער ווערט באפרייט. דער אייבערשטער קען טשענדזשן א טרעדזשעקטערי אפילו ווען עס זעט אויס ווי ס'איז שוין פארלוירן.

7. **"ומקיים אמונתו לישני עפר":** דאס איז פאראלעל צו "זוכר חסדי אבות" פון דער ערשטער ברכה — ביידע גייען צוריק צו א הבטחה. "ישני עפר" מיינט טויטע מענטשן, און דער אייבערשטער האט צוגעזאגט זיי צוריקצוברענגען.

8. **די פאעטישע סטרוקטור פון דער ברכה:** יעדע שטיקל פון דער ברכה לייגט אריין דעם ענין פון תחיית המתים. דאס איז דער דורכגייענדער פאדעם: גשם (לעבן פון טויטע ערד), מכלכל חיים, רופא חולים, סומך

נופלים, מתיר אסורים — אלץ ווייזט אויף דעם אייבערשטן'ס כח צו ברענגען צוריק חיים.

9. **"מלך ממית ומחיה" — "מי דומה לך":** ממית ומחיה איז עפעס וואס קיינער אנדערש קען נישט — דאס איז דער פלאץ וואו דער אייבערשטער איז אויסשליסליך.

10. **"ונאמן אתה להחיות מתים" — אמונה און נאמנות:** תחיית המתים איז אן ענין פון אמונה אין דער נאמנות פון אייבערשטן. מ'זעט אז דער מענטש איז טויט, און מ'דארף געטרויען אז דער אייבערשטער וועט מקיים זיין. די אמונה אין תחיית המתים איז בעצם אמונה אין דער נאמנות פון הקב"ה.

11. **חתימת הברכה — אבן עזרא'ס שיטה:** דער אבן עזרא זאגט אז "מחיה מתים" פאר דער חתימה איז אן הקדמה צום סיום, אזוי ווי ביי דער ערשטער ברכה "מלך עוזר ומושיע ומגן" איז הקדמה צו "ברוך אתה ה' מגן אברהם."

ברכה ג': קדושת ה' (האל הקדוש)

דער רמב"ם'ס נוסח: "אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה, ברוך אתה ה' האל הקדוש."

פשט: א קורצע ברכה וואס דערמאנט דעם אייבערשטן'ס קדושה. דער רמב"ם'ס נוסח איז קירצער ווי אנדערע נוסחאות (אן "כי אל מלך גדול וקדוש אתה").

חידושים:

1. **"קדוש" — נבדל:** דער כוזרי (און אסאך ראשונים) טייטשן "קדוש" אלס "נבדל" — אפגעזונדערט. נאך די ערשטע צוויי ברכות וואס רעדן וועגן דעם אייבערשטן'ס יחס לנבראים (מגן, מחיה מתים), קומט דא דער ענין אז בעצמותו איז ער קדוש — נבדל פון אלעם.

2. **דער כוזרי'ס קריטיק אויף פילאסאפן:** דער כוזרי טענה'ט אז דאס איז דער טעות פון פילאסאפן — זיי מיינען דער עיקר איז צו וויסן אז דער אייבערשטער איז נבדל און מופשט. זאגט דער כוזרי: אמת! אבער קודם דארף מען רעדן אז ער איז דער גאט פון אונזערע אבות, אז ער מאכט תחיית המתים — ערשט נאכדעם קומט קדוש. דאס שטימט מיט דעם סדר פון שמונה עשרה: ערשט אבות, דערנאך גבורות, דערנאך קדושה.

3. **"וקדושים" — מענטשן, נישט מלאכים:** "קדושים" דא מיינט מענטשן (נישט מלאכים), מיט א ראיה: נאר מענטשן האבן ברכת הנהנין, ברכת הפירות — "בכל יום יהללוך" מיינט דורך ברכות. דער רמב"ם האט אליין געזאגט אז דער פסוק "בכל יום אהללך" גייט אויף ברכות. מלאכים זאגן שירה, אבער קיין ברכת הנהנין האבן זיי נישט. דערפאר מיינט "קדושים בכל יום יהללוך" — מענטשן. און אויף דעם קומט דער בעל תפילה'ס "ונקדשך" אלס הוספה.

4. **שילוש קדושה:** אין דער ברכה קומט דריי מאל דאס ווארט "קדוש" — "אתה קדוש, ושמך קדוש, וקדושים" — וואס שטימט מיט דעם ענין פון שילוש קדושה ("קדוש קדוש קדוש"), "נקדש ונשלש" וואס שטייט אין געוויסע נוסחאות פון קדושה. עס ווערט דערמאנט דער פיוט "אדיר קדוש ושמך קדוש וקדושים."

ברכה ד': חונן הדעת

דער רמב"ם'ס נוסח: "אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה, חננו מאתך דעה בינה והשכל, ברוך אתה ה' חונן הדעת."

פשט: ערשטע בקשה-ברכה — מ'בעט אויף דעת, בינה, והשכל.

חידושים:

1. **שבח-הודאה-בקשה אפילו אין בקשות:** אפילו אין די מיטעלע ברכות (בקשות) איז דא א מיני סטרוקטור פון שבח-בקשה: "אתה חונן לאדם דעת" (שבח/הודאה — דו ביסט דער וואס גיט דעת), "חננו מאתך" (בקשה), "חונן הדעת" (חתימה). נאר מער בקיצור ווי ביי די ערשטע ברכות.

2. **"חונן" — מתנת חינם:** דעת איז א מתנת חינם פון דעם אייבערשטן, ווי דער לשון "חונן" ווייזט.

3. **"אתה חונן לאדם דעת" — שוין געגעבן:** א מענטש וואס דאוונט ווייסט שוין אז ער האט דעת — "חונן הדעת" מיינט דו האסט מיר שוין געגעבן דעת ביז אהער, און איך בעט נאך ווייטער. אדער אפשר מיינט "לאדם" אין דזשענעראל — פאר דער מענטשהייט.

ברכה ה': התשובה

דער רמב"ם'ס נוסח: "השיבנו אבינו לתורתך, וקרבנו מלכנו לעבודתך, והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה."

פשט: בקשה אויף תשובה — דריי לשונות פון צוריקקומען.

חידושים:

1. **דריי וועגן פון תשובה:** (א) "השיבנו לתורתך" — צוריק צו תורה; (ב) "וקרבנו לעבודתך" — מקרב ווערן צו עבודה; (ג) "והחזירנו בתשובה שלימה" — א שלימה תשובה.

2. **"מלכנו לעבודתך":** עבודת ה' איז אן ענין פון עבדות — דערפאר פאסט "מלכנו" מיט "עבודתך."

3. **"הרוצה בתשובה" — בחירה און סיעתא דשמיא:** דער רמב"ם'ס שיטה אין אנדערע פלעצער איז אז תשובה איז א מענטש'נס בחירה, אבער דער אייבערשטער העלפט — סיעתא דשמיא, "מתרן ליה" אדער "מסייעו."

4. **נישטא קיין "אתה":** דער נוסח הייבט נישט אן מיט "אתה" ווי ביי חונן הדעת — עס גייט גלייך אריין אין בקשה.

ברכה ו': הסליחה

דער רמב"ם'ס נוסח: "סלח לנו אבינו כי חטאנו, מחול לנו מלכנו כי פשענו, כי א-ל טוב וסלח אתה, ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח."

פשט: בקשה אויף מחילה פאר חטאים און פשעים.

חידושים:

1. **אבינו מלכנו:** ביידע — אבינו און מלכנו — ווערן דערמאנט ביי תשובה און סליחה.

2. **"חנון המרבה לסלוח" — קאנעקשאן צו "חונן הדעת":** דער לשון "חנון" ביי סליחה האט אפשר א קאנעקשאן צו "חונן" ביי דעת — ביידע זענען מתנת חינם.

3. **סטרוקטור:** דא זענען נישטא אלע דריי פארטס (שבח-הודאה-בקשה) ווי ביי אנדערע ברכות — עס איז בקשה צוויי מאל ("סלח לנו", "מחול לנו"), דערנאך "כי א-ל טוב וסלח אתה" (שבח), דערנאך חתימה.

ברכה ז': הגאולה

דער רמב"ם'ס נוסח: "ראה בענינו וריבה ריבנו ומהר לגאלנו, כי א-ל מלך גואל חזק אתה, ברוך אתה ה' גואל ישראל."

פשט: בקשה אויף גאולה.

חידושים:

1. **"גאולה" דא מיינט נישט משיח:** לויט דער ערוגת הבושם, "גאולה" דא מיינט נישט די גרויסע גאולה (משיח), נאר אז דער אייבערשטער זאל זיך שלאגן פאר אונז בהווה — "וריבה ריבנו" מיינט שלאג דו אונזער מלחמה. די גרויסע גאולה קומט שפעטער ביי "מצמיח קרן ישועה."

2. **"וריבה ריבנו":** א זייער גוטע לשון — דער אייבערשטער זאל פירן אונזער קאמף, מ'זאל נישט דארפן אליין שלאגן מיט יעדן שונא ישראל.

3. **נוסח-חילוק:** דער רמב"ם האט "ראה בענינו" (אן "נא"), נישט "ראה נא בענינו."

ברכה ח': רפואה

דער רמב"ם'ס נוסח: "רפאנו ה' אלקינו ונרפא, הושיענו ונושעה, והעלה רפואה שלימה לכל תחלואינו, כי א-ל רופא רחמן אתה, ברוך אתה ה' רופא חולי עמו ישראל."

פשט: מען בעט דער אויבערשטער זאל אונז היילן מיט א שלימות'דיגע רפואה.

חידושים:

1. **אסאך פון די לשונות אין שמונה עשרה זענען לשונות פסוקים**, מיט ספעציפישע דקדוקים אין נוסח הרמב"ם, וואס די מפרשי התפילה האבן אויסגעפונען.

2. **דער חידוש אין "רופא רחמן":** ס'איז דא רופאים וואס זענען נישט רחמנים, אבער דער אויבערשטער איז א רופא רחמן.

3. **אונזער נוסח זאגט "א-ל מלך רופא נאמן ורחמן"**, אבער דאס איז נישט נוסח הרמב"ם. אונזער סידור האט פילע צוגאבן — אסאך פון מנהג אשכנז, און נוסח ספרד (נוסח חסידים) האט זייער ליב אריינצולייגן ווערטער. דער מונקאטשער רב האט עס גערופן "נוסח טריקער." אשכנז סידורים זענען אפטמאל נענטער צום רמב"ם'ס נוסח.

4. **"והעלה רפואה שלימה":** דער לשון "מעלה זיין" — ברענגען ארויף רפואה שלימה צו אונזערע מחלות.

ברכה ט': ברכת השנים

דער רמב"ם'ס נוסח (ימות הגשמים): "ברכנו ה' אלקינו בכל מעשה ידינו וברך שנתנו... ברך עלינו ה' אלקינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה, ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה, ושבענו מטובה ומלא את פני תבל מעושר מתנות ידיך, ושמרה והצילה ה' אלקינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה מכל מיני משחית ומכל מיני פורעניות, ועשה לה אחרית ותקוה שובע ושלום וברכה כשנים הטובות, כי אל טוב ומטיב אתה ומברך השנים. ברוך אתה ה' מברך השנים."

פשט: א ברכה אויף פרנסה — מען בעט פאר א גוטע יאר מיט שפע, רעגן, שמירה פון שאדן, און א גוטע סוף.

חידושים:

1. **"שנתנו" מיינט תבואת השנה, נישט צייט:** ווען מען בעט אויף פרנסה בעט מען אויף "די יאר" — ווייל פרנסה איז געווען שטארק פארבונדן מיט דער יערלעכער ציקל פון פעלד-ארבעט. אבער דער ליטעראלער טייטש פון "שנתנו" מיינט נישט די צייט-פעריאד פון א יאר, נאר "תבואת השנה" — דער פראדוקט פון דער יאר, ווי "מלא תבואות ימוחו לך." דאס איז דער תירוץ וואס זיין טאטע האט אים געזאגט. מען האט אים אבער געזאגט אז כאטש ס'איז א שיינע ווארט, איז עס נישט פשוט פשט — פשוט פשט "שנותינו" מיינט תבואה פון דער יאר, ס'איז א המשך.

2. **א שטרוקטור פון המשך אין דער ברכה:** די ברכה האט א לאגישע סדר: ערשטנס — "ברכנו בכל מעשה ידינו" — סתם פרנסה, אפשר אפילו נישט עבודת השדה; דערנאך — "ותן טל ומטר" — דער אויבערשטער גיט רעגן; דערנאך — "ושבענו מטובה ומלא את פני תבל" — ס'קומט ארויס א גרויסע שפע; דערנאך — "ושמרה והצילה מכל מיני משחית" — מען איז מודאג ווען ס'איז שוין געוואקסן, דעמאלטס הייבט זיך אן א פחד — א משחית, א גנב, א חיה. דאס איז ווי דער רמב"ן ברענגט אויפ'ן פסוק "שבועות קציר ישמר לך" — די טעג פון קציר דארפן שמירה; צום סוף — "ועשה לה אחרית ותקוה" — א חזרה, אז דער סוף זאל זיין גוט כשנים הטובות.

3. **"ועשה לה" — רעדט פון דער גרעסערער אדמה:** "לה" רעדט אפשר נישט פון דיין קליינע שטיקל פעלד, נאר פון דער גרעסערער אדמה, די וועלט. ווייל "אחרית ותקוה, שובע ושלום וברכה" רעדט פון גרויסע כלליות'דיגע זאכן. שלום איז נישט א פריוואטע זאך — רעגן גייט פאר די גאנצע שטאט, די גאנצע לאנד.

4. **אונזער נוסח "וברך שנותינו כשנים הטובות":** לויט דעם רמב"ם קען מען עס פארשטיין — ס'איז דא גוטע יארן און שלעכטע יארן, מאך אז אונזערע יארן זאלן אויסקומען גוט מיט שפע.

5. **"מברך השנים" — ער בענטשט די תבואה:** "שנים" מיינט די תבואה, וויפיל מען מאכט.

ברכת השנים — ימות החמה (זומער)

דער רמב"ם'ס ווערטער: אין ימות החמה זאגט מען אנשטאט "משיב הרוח ומוריד הגשם" — "מוריד הטל", און אנשטאט דעם לאנגן נוסח פון ברכת השנים זאגט מען: **"ברכנו ה' אלקינו בכל מעשה ידינו וברך שנתנו בטללי רצון ברכה ונדבה כשנים הטובות, ברוך אתה ה' מברך השנים."**

פשט: אין זומער איז גשם נישט גוט, אבער טל איז אייביג גוט, דערפאר בעט מען נאר אויף טל.

חידושים:

1. **פארוואס איז דער זומער-נוסח אסאך קירצער?** ווייל די גאנצע לאנגע נוסח פון "ברך עלינו" רעדט וועגן אז די תבואה זאל וואקסן — אין זומער איז שוין אלעס געוואקסן, ס'איז נישטא וואס צוצולייגן. לויט'ן רמב"ם איז דער חילוק נישט נאר טל ומטר, נאר די גאנצע סדר פון ברכת השנים מאכט נאר סענס ווען די שנה האלט אינמיטן וואקסן. אין זומער איז שוין דא אלעס, ווערט די ברכה אסאך קירצער.

2. **אבער ס'ווערט באמערקט** אז טייל זאכן וואס פעלן אין זומער-נוסח זענען נאך וויכטיג — "עפעס דאס איז נאך די לעצטע זאך וואס קען נאך קאליע ווערן די לעצטע מינוט."

ברכה י': תקע בשופר — קיבוץ גליות

דער רמב"ם'ס נוסח: "תקע בשופר גדול לחרותינו ושא נס לקבץ את כל גליותינו מארבע כנפות הארץ. ברוך אתה ה' מקבץ נדחי עמו ישראל."

פשט: מען בעט דער אויבערשטער זאל בלאזן א שופר גדול צו באפרייען אונז, אויפהייבן א דגל, און צוזאמנעמען אלע גליות.

חידושים:

1. **שופר גדול = שופר של יובל:** דער לשון "שופר גדול לחרותינו" איז ווי ביי יובל, וואו מען בלאזט שופר צו באפרייען יעדן. ביי יובל קומט יעדער צוריק צו זיין אחוזה — דאס איז ממש וואס מען בעט: אידן זאלן צוריקגיין צו ארץ ישראל. ס'איז אפשר אז מען בלאזט מיט דער שופר של יובל פון דער גאולה.

2. **"נס" = דגל פון נצחון:** "שא נס" מיינט אויפהייבן א דגל פון נצחון, ווי א קול נצחון ווען מען געווינט א מלחמה.

3. **"מקבץ נדחי" — לשון פסוק:** ווי ס'שטייט "אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך."

4. **צי איז דער שופר א מליצה?** ער האט געמיינט אז דער שופר איז א מליצה, ביז ער האט געהערט אז דער קלויזנבורגער רב פלעגט דאווענען אויפ'ן קול און אריינלייגן אלע זיינע תורות. ס'איז דא טעיפס דערפון. איינמאל האט ער געזאגט: "תקע בשופר גדול — רבונו של עולם, לאז שוין זיין א קליינע שופר, מאך עס נאר!" — אבער ס'איז טאקע אן אופן מליצה.

5. **"מקבץ" בלשון נוכח — א תפילה אויף דער אייבערשטער:** דער לשון "מקבץ" איז אינטערעסאנט — מען רעדט בלשון נוכח, נישט "שיהא מקבץ." אלע סיומי ברכות (אפשר אפילו "פוקח עורים") זענען ווי א תפילה

אויף דער אייבערשטער — ער איז דער צוזאמנעמער. ווען אידן נעמען זיך צוזאם, איז ער בעצם דער וואס טוט עס.

6. **וויאזוי טוט דער אויבערשטער עס?** "מקבץ נדחי ישראל" קען מיינען דורך א משיח וואס טוט די ארבעט ברצון השם, בנבואה — נישט דורך א נס. אזוי אויך "רופא חולי עמו ישראל" — דורך די חכמה וואס ער האט געגעבן.

ברכה י"א: השיבה שופטינו

דער רמב"ם'ס נוסח: "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה, והסר ממנו יגון ואנחה, ומלוך עלינו אתה לבדך ברחמים צדק ומשפט. ברוך אתה ה' אוהב צדקה ומשפט."

פשט: מען בעט אז דער אויבערשטער זאל צוריקברענגען גוטע שופטים ווי אמאל, אוועקנעמען יגון ואנחה, און מלוך זיין דורך צדק ומשפט.

חידושים:

1. **"ואשיבה שופטיך כבראשונה" — לשון הפסוק:** דאס איז א לשון פון ישעיה.

2. **וואס מיינט "יועצינו"?** יועצים אין א פאליטישע קאנטעקסט מיינט נישט עצות אין ביזנעס. עס קען מיינען: (א) דער שופט אליין איז דער יועץ — לידערס אדער גענעראלן; (ב) יועץ איז אפשר מלשון אסיפה — "יועצינו" זענען די "קרואי מועד", די וואס קומען זיך צוזאם צו וויכטיגע אסיפות. זיי געבן טאקע עצות, אבער "עצה" מיינט בעיקר הנהגת הציבור — "מועצות ודעת"; (ג) ס'שטייט אז בני הלויים האבן געגעבן יועץ פאר אידן; (ד) "קנינו בעצה טובה מלפניך" — מ'זאל נישט מיינען סתם א ביזנעס עצה, נאר די כלליות'דיגע הנהגה; (ה) "גדולה התורה שניתנה בין שני יועצים."

3. **"והסר ממנו יגון ואנחה" — שלעכטע שופטים ברענגען יגון ואנחה:** ווען ס'איז דא שלעכטע שופטים, איז דא יגון ואנחה. ווען ס'איז דא גוטע שופטים, זיצט מען בצדק. דער סדר איז: ערשטנס בעט מען "השיבה שופטינו" — ברענג גוטע שופטים. דערנאך קוקט מען ווער זענען היינט די שופטים — יגון ואנחה. מען דארף אוועקנעמען פון זיי די דזשאב, און אנשטאט דעם זאלן צדק ומשפט באקומען די בענקלעך.

4. **"ומלוך עלינו אתה לבדך ברחמים צדק ומשפט" — א שטיקל סתירה?** מען זאגט ברענג אונז גוטע שופטים, און גלייכצייטיג זאגט מען "מלוך עלינו אתה לבדך." דער תירוץ: א שלעכטער/קאראפטער שופט איז מולך חוץ פון דער אויבערשטער — ער טראכט וויאזוי צו מאכן געלט. אבער א גוטער שופט איז מולך בשם השם — "וישב שלמה על כסא ה'." ווען דריי דיינים זיצן בדין און טראכטן וואס איז דער רצון השם, וואס איז יושר און צדק על פי דין — זיי רעפרעזענטן דעם אויבערשטער. "ברחמים צדק ומשפט" מיינט: רחמים, צדק, און משפט זיצן דארט — דריי מענטשן וואס טרייען צו טון דער רצון השם.

5. **אלע ברכות — דער אויבערשטער טוט דורך שלוחים:** אזוי ווי "רופא חולי עמו ישראל" דורך חכמה, "מקבץ נדחי ישראל" דורך משיח, אזוי אויך "אוהב צדקה ומשפט" — ער האט געגעבן א תורה מיט דעת אז מען זאל מאכן גוטע משפט, און די דיינים טוען עס. אלע ברכות זענען אזוי — "מצמיח קרן ישועה" אויך.

ברכה י"ב: ולמשומדים (ברכת המינים)

דער רמב"ם'ס נוסח: "ולמשומדים אל תהי תקוה, וכל המינים כרגע יאבדו... ומלכות זדון תעקר ותשבר מהרה בימינו. ברוך אתה ה' שובר אויבים ומכניע זדים."

פשט: שמואל הקטן האט מתקן געווען דעם ברכה קעגן משומדים, מינים, רשעים, און מלכות זדון.

חידושים:

1. **משומדים** ווערט פארבונדן מיט דעם רמב"ם'ס הגדרה אין הלכות תשובה — איינער וואס האט זיך כורת געווען פון כלל ישראל, אזוי ווי "שלא סייעו את המשומדים."

2. **מלכות זדון** — עס ווערט געפרעגט צי דאס מיינט מלכות רומי. עס ווערט באמערקט אז אין סנהדרין וואו מ'רעדט פון צדוקים איז דא עפעס מער וואס שייך צו רוים, וואס אפשר האט די גמרא נישט געקענט אינגאנצן ארויסשרייבן (צענזור). דער פארבאנד צווישן משומדים און מלכות הרשעה איז אז משומדים זענען מתיוונים שבכל דור ודור — אידן וואס גייען מיט דער זייט פון דער פרעמדער מלכות קעגן ישראל.

3. **"שובר אויבים ומכניע זדים"** — עס ווערט אויסגעטיילט: אויבים מיינט די אויסערליכע שונאים פון ישראל (גוים וואס פייטן מיט אידן, לאומות), און זדים מיינט מענטשן וואס טוען בזדון — קען מיינען רשעים, מפירי תורה. דער חילוק: אויבים זאל ער צוברעכן, זדים זאל ער מכניע זיין.

4. **שמואל הקטן** — דער זעלבער וואס פלעגט זיך אייביג חזר'ן (ווי געלערנט אין פרק מפנין "אל תתמה") — האט געמאכט די שארפע תפילה.

ברכה י"ג: על הצדיקים

דער רמב"ם'ס נוסח: "על הצדיקים ועל החסידים ועל גרי הצדק ועל שארית עמך בית ישראל, יהמו רחמיך ה' אלוקינו, ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושמח קיינו עמהם, לעולם לא נבוש כי בך בטחנו. ברוך אתה ה' משען ומבטח לצדיקים."

פשט: א ברכה פאר צדיקים, חסידים, גרי צדק, און שארית ישראל — אז זיי זאלן באקומען שכר טוב.

חידושים:

1. **"גרי הצדק" פאר "שארית עמך בית ישראל"** — ס'איז אינטערעסאנט אז גרי צדק ווערן דערמאנט פריער פאר שארית עמך בית ישראל. "שארית" מיינט די איבערלעבערס (אזוי ווי שארית הפליטה), דער רעשט פון די אידן. דאס ווייזט אז חסידים איז נישט א פארמאכטע גרופע פון א פאר הייליגע משפחות — פארקערט, עס שליסט אריין אפילו גרי צדק.

2. **"יהמו רחמיך"** — אזוי ווי "המו מעי", א דערוועקונג פון רחמים, אן אינערליכע ערוועקונג.

3. **"ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת"** — עס ווערט געפרעגט (דערמאנט אז דער אגרא דשמעין און אנדערע וואונדערן זיך): פארוואס בעט מען אויף שכר טוב? דער חידוש: דער פשט איז נישט אז מ'בעט א באלוינונג, נאר אז די בוטחים זאלן נישט דיסעפוינטעד ווערן. אויב איינער פארלאזט זיך א גאנץ לעבן אויף דעם אייבערשטן'ס רחמנות און ס'געשעט נישט, איז דאס א גרויסע בושה. דאס פארבינדט זיך מיט "ומקיים אמונתו" (פון ברכה 2) און מיט "לעולם לא נבוש כי בך בטחנו" — דער אייבערשטער זאל מקיים זיין זיין אמונה אז דער בטחון זאל זיך ארויסשטעלן ריכטיג.

4. **"ושמח קיינו עמהם"** — דער טייטש איז א ענין פון ענווה: א מענטש זאגט נישט אויף זיך "איך בין דער גרויסער בוטח בשמך באמת", נאר ער בעט אז ער זאל אויך זיין א חלק פון די צדיקים און חסידים.

5. **"משען ומבטח לצדיקים"** — דער חתימה ווייזט אז דער אייבערשטער איז דער שטיצפונקט פאר צדיקים. דער קאנטראסט צווישן דער פריערדיגער ברכה (צוברעכן זדים) און דער ברכה (שטיצן צדיקים) — מ'זאל נישט זאגן אז זדים זענען מצליח און צדיקים זענען שוואכע מעשיות.

6. **פארבאנד צו זכות אבות:** פריער האט מען דערמאנט זכות אבות פון אברהם יצחק ויעקב. דא דערמאנט מען אז ס'ענדיגט זיך נישט דארט — ס'איז אייביג דא נייע צדיקים אין יעדער דור, און דער ברכה איז נישט ח"ו א ברכה לבטלה.

ברכה י"ד: בונה ירושלים

דער רמב"ם'ס נוסח: "תשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דברת, ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו. ברוך אתה ה' בונה ירושלים."

פשט: א בקשה אז דער אייבערשטער זאל וואוינען אין ירושלים און אויפבויען עס.

חידושים:

1. **"כאשר דברת"** — דער אייבערשטער האט צוגעזאגט פאר דוד.
2. **"בנין עולם"** — דער בנין השלישי זאל שוין זיין אן אייביגער בנין, ס'זאל מער נישט חרוב ווערן.

ברכה ט"ו: את צמח דוד

דער רמב"ם'ס נוסח: "את צמח דוד מהרה תצמיח, וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה ה' מצמיח קרן ישועה."

פשט: נישט סתם ירושלים, נאר אין ירושלים וויל מען מלכות דוד — דער אייניקל פון דוד וואס וועט זיין משיח.

חידושים:

1. **"צמח דוד"** — די דימוי איז דוד ווי א בוים וואס בליט נאכאמאל אויף.
2. **"קרנו תרום"** — עס ווערט דיסקוטירט וואס מיינט "קרן": א הארן (קרני השור), א שופר, א צייכן פון נצחון — עפעס וואס מ'הייבט אויף. דער געדאנק איז אז מ'זאל זען די ישועה. ס'איז אלץ לשונות פון פסוקים, משלים — פון צמח (בוים) צו קרן (בהמה), אבער אלעס מיינט גבורה, מלכות, נצחון.

ברכה ט"ז: שמע קולנו

דער רמב"ם'ס נוסח: "שמע קולנו ה' אלוקינו, חוס ורחם עלינו, וקבל ברחמים וברצון את תפילתנו, כי מלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו, כי אתה שומע תפילת כל פה. ברוך אתה ה' שומע תפילה."

פשט: א כללית'ע בקשה אז אלע תפילות זאלן מקובל ווערן. דער רמב"ם האט פריער דערמאנט אז דא קען מען מוסיף זיין בקשות פרטיות פאר אלעס וואס א מענטש דארף, ווייל ס'איז א כללית'ע ברכה (אין אנדערע ברכות קען מען נאר מוסיף זיין מעין הברכה).

חידושים:

1. **"שמע קולנו" — אבער מ'זאגט עס נישט בקול:** ס'איז אביסל אינטערעסאנט, ווייל אין שמונה עשרה דאוונט מען נישט ארויס בקול, אבער מ'בעט "שמע קולנו". פארשטייט זיך אז "קול" מיינט דא מקבל זיין די תפילה.
2. **"ריקם אל תשיבנו"** — פשוט'ער טייטש: אזוי ווי איך גיי בעטן, זאל ער מיר אנפילן מיינע הענט, איך זאל נישט ארויסגיין ליידיג.
3. **"כי אתה שומע תפילת כל פה"** — דאס איז דער קיום (באגרינדונג) פון דער ברכה, נישט א שבח אויף דעם מתפלל'ס צדקות. עס ווערט אבער געפרעגט: אויב ער הערט אויס יעדן'ס תפילות ענעוועי, פארוואס דארף מען בעטן אויף דעם? דער תירוץ: "שומע" מיינט נישט נאר ער הערט, נאר ער איז מקבל, ער טוט טאקע געבן. אבער דאן ווערט ווייטער געפרעגט: אויב ס'איז א גיווען אז ער טוט עס, פארוואס בעטן? דער ענטפער: אלע ברכות זענען אזוי — מ'בעט אז ס'זאל זיין בנגלה, מ'מאכט אז ס'זאל זיין דורכ'ן ברכה.
4. **[דיגרעסיע: דער מאדזיצער רב'ס וויץ]** — א יונגל האט געוואלט מזונות, דער טאטע האט נישט געוואלט געבן. האט ער געמאכט "בורא מיני מזונות" און דער טאטע האט אים געמוזט געבן כדי ס'זאל נישט זיין א ברכה לבטלה. דער פאראלעל: "המלך החפץ בחיים" — אבער "ארבעט עס? ניין."

ברכה י"ז: רצה / עבודה

דער רמב"ם'ס נוסח: **"רצה ה' אלקינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה, ושובה העבודה לדביר ביתך, ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון, ויהי לרצון תמיד עב

ודת ישראל עמך. ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים כמאז. ברוך אתה ה' המחזיר שכינתו לציון."**

פשט: א בקשה אויף קבלת העבודה — היינט תפילה, און מיט ביאת המשיח אויך עבודת הקרבנות.

חידושים:

1. **חילוק צווישן "שמע קולנו" און "רצה":** "שמע קולנו" איז מער די תפילות פרטיות פון אידן, און "רצה" איז די תפילה פון דעם עם — א קאלעקטיווע תפילה, "תפילתם" — די תפילה פון עם ישראל אלס גאנצעס.
2. **"דביר ביתך"** — דביר מיינט א פאלאץ, אן ארמון.
3. **"ויהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך"** — עס ווערט געפרעגט צי "תמיד" מיינט דעם קרבן תמיד ספעציפיש.
4. **"ותחזינה עינינו"** — דאס איז א פערזענליכע בקשה אינערהאלב דער כלל'ישע ברכה: איך און מיינע זאלן אויך זיין א חלק פון דעם עם ישראל וואס באקומט דעם רצון ה'.
5. **חתימת הברכה "המחזיר שכינתו לציון"** — עס ווערט באמערקט אז די חתימה פאסט אייגנטליך נאר צו "ותחזינה עינינו בשובך לציון", נישט צום עיקר פון דער ברכה (קבלת העבודה). בעצם איז דאס ברכת עבודה — בעטן אויף קבלת עבודת המקדש. אבער א איד אין גלות קען נישט זאגן דעם אריגינעלן נוסח. עס ווערט דערמאנט אז ס'איז דא אן אנדערער נוסח "יום טוב של... לבדך ביראה נעבוד" וואס אפשר שטאמט פון זמן הבית (א טעאריע אן ראיה).
6. **ברכת עבודה אין גלות — א תחליף:** אין גלות קען מען נישט זאגן דעם נוסח וואס מ'האט געזאגט בזמן הבית (ווי "שאותך לבדך ביראה נעבוד"), ווייל ס'איז נישט שייך ווען ס'איז נישטא קיין בית המקדש. דערפאר האט מען געטוישט דעם נוסח צו "ותשוב" — א בקשה אז דער אייבערשטער זאל צוריקקומען. דאס איז א תחליף פאר ברכת עבודה.
7. **די חתימה "המחזיר שכינתו לציון" איז נישט אמת'דיג א באזונדערע ברכה אויף החזרת השכינה** — יענע בקשה איז שוין געזאגט געווארן אין "ולירושלים עירך" ("תשכון בתוך ירושלים"). די חתימה קומט נאר ארײן ווייל מ'האט געטוישט ברכת עבודה מיט דעם גלות-נוסח.
8. **דער פסוק "יהיו לרצון אמרי פי" שטימט מיט דעם ענין פון "רצה"** — נאך אלע בקשות בעט מען דעם אייבערשטן ער זאל אננעמען די תפילות. ספעציעל: מיר זענען נישט צופרידן מיט תפילה אין בתי מדרשות אליין — מיר ווילן די גרעסערע, "elevated" תפילה פון כלל ישראל אין ארץ ישראל, א העכערע מדרגה פון תפילה.

ברכה י"ח: הודאה (מודים)

דער רמב"ם'ס נוסח: "מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלקינו, צור חיינו מגן ישענו, אתה הוא לדור ודור, נודה לך ונספר תהלתך, על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך, ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים, הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך, כל החיים יהללוך סלה... ברוך אתה ה' הטוב שמך ולך נאה להודות."

פשט: די לעצטע דריי ברכות זענען הודאה — מ'דאנקט דעם אייבערשטן אויף וואס ער האט אונז געגעבן. דער חילוק צווישן שבח (ערשטע דריי) און הודאה (לעצטע דריי): שבח רעדט וועגן גדלותו של הקב"ה בכלל, הודאה רעדט מער פערזענליך — א גדלות וואס ער ווייזט ארויס אויף אונז.

חידושים:

1. **טייטש פון "שאתה":** לויט דעם רמב"ם'ס כלל (וואס ער האט אויסגעלערנט ביי ברכת מילה) — אין לשון הקודש מיינט "ש" אסאך מאל "על ש'". ממילא: "מודים אנחנו לך על שאתה הוא ה' אלקינו" — מיר דאנקען דעם רבונו של עולם אז ער איז אונזער באשעפער.

2. **"אלקינו" = צור חיינו מגן ישענו:** וואס מיינט א באשעפער? אז ער געבט אונז אלע זאכן. דאס ווערט אויסגעשפרייט מיט "צור חיינו מגן ישענו" — אזוי ווי ביי ברכת קריאת שמע "ומשגב לנו".

3. **מחלוקת אין חלוקת הווערטער "אתה הוא לדור ודור":** מ'קען לייענען (א) "צור חיינו מגן ישענו אתה הוא" — און דערנאך "לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך" (יעדע דור דאנקט); אדער (ב) "אתה הוא לדור ודור" — דו ביסט נצחי, אייביג. ס'איז א מחלוקת צדיקים וויאזוי צו צעטיילן די ווערטער. דער ענין פון נצחיות שטימט מיט'ן כלל'דיגן ענין.

4. **"על חיינו המסורים בידך"** — פארבונדן מיט "בידך אפקיד רוחי" וואס מ'זאגט ביי קריאת שמע על המטה, און אויך ביי מעריב. אונזער לעבן איז מסור בידו, אונזערע נשמות זענען פקדונות ביי אים.

5. **"ערב ובקר וצהרים"** — צוויי פשטים אין מפרשים: (א) "ערב ובקר וצהרים" גייט צוריק אויף "נודה לך ונספר תהלתך" — מיר דאנקען דריי מאל א טאג; (ב) עס באשרייבט ווען די נסים ונפלאות פאסירן. לכאורה "שבכל עת" האט שוין געקאווערט דעם ענין פון תמידיות, סאו "ערב ובקר וצהרים" גייט אפשר צוריק אויף דעם דאנקען.

6. **סטרוקטור פון די ברכה:** ס'גייט ווי א כלל — "נודה לך על הכל" — מיט פארשידענע פרטים (על החיים, על הנשמות, על הנסים), און דערנאך א הכרה אז מ'קען נישט ענדיגן אלע פרטים: "כי לא כלו רחמיך" — דו האסט מער רחמים וויפיל איך קען אויסרעכענען. דערפאר "כל החיים יהללוך סלה" — אלע לעבעדיגע זאלן דיר לויבן.

7. **טייטש פון "הטוב שמך ולך נאה להודות":** ווען מ'דאנקט א מענטש, ענדיגט זיך עס — ער האט א קליינע טובה געטון. אבער דער אייבערשטער מאכט אלע טובות, זיין נאמען אליין איז "טוב" — דערפאר "לך נאה להודות", פאר דיר איז עס באמת פאסיג צו דאנקען.

ברכה י"ט: שים שלום

דער רמב"ם'ס נוסח: "שים שלום טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך, ברכנו כולנו במאור פניך, כי במאור פניך נתת לנו ה' אלקינו תורה וחיים אהבה וחסד צדקה ושלום, וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת בשלום, ברוך אתה ה' המברך את עמו ישראל בשלום."

פשט: זעקס בקשות: שלום, טובה, ברכה, חן, חסד, רחמים. "ברכנו במאור פניך" — פארבונדן מיט ברכת כהנים "יאר ה' פניו אליך". ווען ס'איז דא מאור פנים, קומען אלע ברכות.

חידושים:

1. **פארוואס ענדיגט מען מיט שלום?** די גמרא זאגט אז די לעצטע דריי ברכות זענען הודאה — אבער דאס שטימט בפרט נא�� אויף ברכת מודים (ברכה י"ח). ברכת שלום איז מער ווי דער וועג ארויס פון תפילה: מ'האט שוין געענדיגט, מ'בעט "רצה" אז ער זאל אננעמען, מ'דאנקט אים (מודים), און דערנאך זאגט מען "שלום" — אזוי ווי "כעבד הנפטר מרבו, נותן לו שלום והולך לו" (גמרא). ווען מ'וואלט גערעדט מיט א מענטש, וואלט מען געזאגט "גוד ביי" מיט א ברכה. אבער פאר'ן אייבערשטן קען מען נישט "געבן" א ברכה — דערפאר בעט מען אז ער זאל אונז בענטשן בשלום.

הוספות אין שמונה עשרה

הבדלה אין חונן הדעת

דער רמב"ם'ס ווערטער: בליל מוצאי שבת, מוצאי יום הכיפורים, מוצאי יום טוב — מ'לייגט אריין אין ברכה רביעית (חונן הדעת): **"אתה הבדלת בין קודש לחול, בין אור לחשך, בין ישראל לגוים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה. כשם שהבדלת בין קודש לחול, כך פדנו והצילנו מכל מיני משחית ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבא בעולם, ושמרנו מן הכל, וחננו מאתך דעה בינה והשכל, ברוך אתה ה' חונן הדעת."**

פשט: מ'לייגט אריין הבדלה אין ברכת חונן הדעת.

חידושים:

1. **חילוק צווישן רמב"ם'ס נוסח און אונזער נוסח ("אתה חוננתנו"):** דער רמב"ם הייבט אן מיט "אתה הבדלת" — ממילא דארף ער ערשט זאגן דעם הבדלה-טייל, און דערנאך ענדיגן מיט "וחננו מאתך דעה" צוריק צום ענין פון חונן הדעת. אבער אונזער נוסח הייבט אן "אתה חוננתנו למדע תורתך" — מ'האט שוין דעם "חונן" ענין אינאנפאנג, דערפאר זאגט מען דערנאך "ותבדיל" — מ'דארף נישט נאכאמאל זאגן "אתה חונן" פארדעם.

2. **חילוק אין די בקשה:** ביים רמב"ם בעט מען אויף גשמיות — "פדנו והצילנו מכל מיני משחית ומכל מיני פורעניות". אונזער נוסח בעט מער אויף רוחניות — "והכל עלינו מחטא ועון ומדיבוק מדות רעות, ותבדילנו בין קודש לחול" — אזוי ווי דו האסט געמאכט א הבדלה צווישן קודש לחול, זאל זיין א הבדלה צווישן אונז און שלעכטס.

יעלה ויבוא — ראש חודש און חול המועד

דער רמב"ם'ס ווערטער: בראש חודש ובחולו של מועד מוסיפין בברכת שבע עשרה (ברכה זיבעצן — רצה), סיי ערבית, שחרית, און מנחה.

דער רמב"ם ברענגט דעם פולן נוסח: "אלקינו ואלקי אבותינו, יעלה ויבוא ויגיע, יראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר לפניך, זכרונינו ופקדונינו, וזכרון אבותינו, וזכרון ירושלים עירך, וזכרון משיח בן דוד עבדך, וזכרון כל עמך בית ישראל... לטובה לחן לחסד ולרחמים לחיים ולשלום ביום ראש החודש הזה."

פשט: דער רמב"ם ברענגט דעם פולן נוסח פון יעלה ויבוא אין ברכת רצה, ווייל ער האט נישט געהאט קיין סידור מיט אנווייזונגען — ער דארף אויסשרייבן ווי עס גייט אריין.

חידושים:

1. **דער רמב"ם'ס נוסח פון יעלה ויבוא האט אסאך לשונות** — יעלה ויבוא ויגיע, יראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר — אלע מיינען פארשידענע אופנים ווי דער זכרון זאל ארויפקומען פאר הקב"ה.

2. **דער רמב"ם'ס נוסח פון "רחם בו עלינו" איז אנדערש פון אונזער נוסח** — ער ברענגט: "רחם בו עלינו והושיענו, זכרנו ה' אלקינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים, בדבר ישועה ורחמים, חוס וחננו ורחם עלינו, ומלטנו בו מכל צרה ויגון, ושמחנו בו שמחה שלימה." עס ווערט באמערקט אז דאס איז א שענערער נוסח ווי אונזערער, כאטש אביסל לענגער.

3. **קשיא אויף "מקרא קודש" ביי חול המועד:** דער רמב"ם'ס נוסח פאר חול המועד איז "ביום מקרא קודש הזה, ביום מועד חג המצות הזה" אדער "ביום מועד חג הסוכות הזה." די קשיא איז: לכאורה איז "מקרא קודש" נישט חול המועד — דער פסוק זאגט "שבעת ימים, וביום השביעי מקרא קודש", וואס מיינט נאר יום טוב. אויף יום טוב פארשטייט מען "מקרא קודש", אבער אויף חול המועד איז עס שווער. מ'וואלט געדארפט זאגן נאר "מועד" אן "מקרא קודש." דאס בלייבט אן אינטערעסאנטע קשיא.

עננו ביי תענית — ברכת שמע קולנו (ברכה ט"ז)

דער רמב"ם זאגט אז ביי א תענית לייגט דער יחיד אריין "עננו" אין ברכת שמע קולנו: "שמע קולנו ה' אלוקינו, חוס ורחם עלינו, וקבל ברחמים וברצון את תפילתנו, עננו ה' אלוקינו עננו ביום צום התענית

הזה, כי בצרה גדולה אנחנו, אל תסתיר פניך ממנו, אל תעלם אזנך משמוע תפילתנו... והיה קרוב לשועתנו, טרם נקרא ואתה תענה... כי אתה שומע תפלת כל פה, ברוך אתה ה' שומע תפילה."

דער שליח ציבור זאגט עננו אלס ברכה בפני עצמה נאך ברכת גואל ישראל (ברכה ז'): "עננו ה' אלוקינו עננו... כי אתה עונה בכל עת צרה וצוקה, פודה ומציל, ברוך אתה ה' העונה בעת צרה."

פשט: דער יחיד לייגט עננו אריין אין שמע קולנו, דער ש"ץ מאכט א ברכה בפני עצמה.

חידושים:

1. **"כי בצרה גדולה אנחנו" — פאסט מער פאר תענית גשמים** אדער א טאג וואס צייכנט אפ א צרה גדולה, ווייל דער לשון איז שטארק.

2. **"אל תסתיר פניך ממנו" — דער ביאור:** א תענית איז אייביג פארבונדן מיט א הסתר פנים, און מ'בעט הקב"ה ער זאל אויפהערן מיט דער הסתר פנים, זיין מקבל די תפילות.

3. **"טרם נקרא ואתה תענה" — מערערע פשטים:**

- **ערשטער פשט:** יעצט בעטן מיר דו זאלסט ענטפערן, און אין דער צוקונפט זאל עס זיין "טרם נקרא ואתה תענה" — מ'זאל נישט דארפן דורכגיין אזויפיל צער ביז הקב"ה ענטפערט. נעקסט מאל זאל עס גיין גלאטער.

- **צווייטער פשט:** "טרם נקרא" מיינט נאך פאר מ'גייט צו "קריעה" (א גרויסע דעמאנסטראציע, א קורא בקול רם, אן אסיפה). נאר "נדבר" — פשוט רעדן, אן שרייען — זאל שוין גענוג זיין.

- **דריטער פשט:** עס מיינט סתם זייער שנעל, כמעט ווי "טרם" ליטעראלי — ממש די מינוט.

- **פסוק-מקור:** ישעיה "טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע."

- **נאך א פשט:** מ'בעט אז עס זאל גענוג זיין די רעגולערע ברכת השנים (וואס מ'זאגט אייביג), מ'זאל נישט דארפן קומען צו ספעציעלע תעניות מיט טענות.

4. **פארוואס דער יחיד מאכט נישט א ברכה בפני עצמה:** דער כלל איז אז א יחיד מאכט נישט קיין אייגענע ברכות — ער לייגט אריין זיינע בקשות אין די עקזיסטירנדע ברכות פון שמונה עשרה. נאר דער ציבור (דורכ'ן ש"ץ) האט א צד צו מאכן א ברכה בפני עצמה, ווייל א תענית ציבור האט מער כח — ביי א תענית ציבור לייגט מען אפילו צו נאך ברכות.

5. **דער ש"ץ'ס נוסח האט א ספעציעלע הקדמה צו דער חתימה:** "כי אתה עונה בכל עת צרה וצוקה, פודה ומציל" — דאס איז די הקדמה צו דער חתימה "ברוך אתה ה' העונה בעת צרה."

נוסח ברכת בונה ירושלים ביי תשעה באב (ברכה י"ד)

דער רמב"ם זאגט אז ביי תשעה באב טוישט מען דעם נוסח פון ברכת ארבע עשרה (בונה ירושלים): "רחם ה' עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך, העיר האבלה, החרבה, השוממה, הנתונה ביד זרים... כאשה עקרה שלא ילדה... וירשוה לגיונים... ויתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים... כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה, ככתוב ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה."

פשט: מ'דערמאנט דעם צער פון חורבן ירושלים — זי איז אבלה, חרבה, שוממה, נתונה ביד זרים, ווי אן אלמנה, ווי אן עקרה. לגיונים (רוימישע ארמיי) האבן עס איינגענומען. מ'איז מעורר רחמי שמים.

חידושים:

1. **"לגיונים" — א לאטיינישע ווארט:** "לעגיאן" פון דער רוימישער ארמיי, מיליטער האט עס איינגענומען. "וירשוה" מיינט נישט גע'ירש'נט אין דעם געוויינטלעכן זין, נאר פארטריבן/איבערגענומען/איינגענומען.

2. **גרויסער חילוק צווישן דעם רמב"ם'ס נוסח און אונזער נוסח — "באש יסדתה" vs. "באש הצתה":** אונזער נוסח זאגט "באש הצתה" — דו האסט עס פארברענט מיט פייער, און מיט פייער וועסטו עס בויען. דער רמב"ם'ס נוסח זאגט "באש יסדתה" — דו האסט עס געגרינדעט מיט פייער. דער רמב"ם האלט בכלל נישט פון דער גאנצער אידעע אז עס איז פארברענט געווארן און דערפאר וועט מען עס בויען מיט פייער.

3. **קשיא: ווי זעט מען אז דער בית המקדש איז נוסד באש?** עטלעכע פארשלאגן:

- אפשר מיינט עס דעם עמוד אש ווען די אידן זענען ארויס פון מצרים.

- אפשר מיינט עס אז די מנורה איז ארויסגעקומען דורך אש — משה האט אריינגעווארפן גאלד און עס איז ארויסגעקומען.

- אפשר דער פסוק אליין "ואני אהיה לה חומת אש" — אבער דארט איז אש א דימוי, נישט ממש "באש יסדתה."

- אפשר מיינט עס אז דער בית המקדש איז מחנך געווען מיט קרבנות, מיט דער אש פון דעם מזבח — דאס איז דער "יסוד" באש.

- עס בלייבט "פלא פלאות" — א שווערע זאך צו פארשטיין.

נוסח על הניסים — פורים און חנוכה

דער רמב"ם זאגט אז ביי פורים לייגט מען צו אין מיטן מודים: נאך "על נסיך שבכל יום ויום, על נפלאותיך שבכל עת ועת" זאגט מען: **"על הניסים ועל הגבורות ועל התשועות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מרדכי ואסתר, כשעמד המן הרע... להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד ושללם לבוז. ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, דנת את דינם ורבת את ריבם, נקמת את נקמתם, והפרת את עצתו, וקלקלת את מחשבתו, והשבות לו גמולו בראשו, ותלו אותו ואת בניו על העץ."**

פשט: מ'דערמאנט די ניסים פון פורים — המן האט געוואלט אומברענגען אלע אידן, הקב"ה האט אומגעקערט דעם גזר, און מ'האט המן און זיינע זין אויפגעהאנגען.

חידושים:

1. **"והשבות לו גמולו בראשו"** — אזויווי די גמרא'ס לשון, "אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם" — דאס וואס המן האט געוואלט טון צו די אידן האט מען אים צוריקגעטון אויף זיין אייגענעם קאפ.

2. **דער רמב"ם'ס נוסח ענדיגט מיט א בקשה:** "כשם שעשית עמנו פלא ונסים כך עשה עמנו נסים וגבורות בעונה הזאת." דאס איז אינטערעסאנט — מ'בעט אויף נייע ניסים וגבורות אינערהאלב פון א ברכה וואס דערמאנט די אלטע ניסים.

3. **פארשידענע פתיחות פאר חנוכה און פורים:** ביי פורים שטייט "על הנסים ועל הגבורות ועל התשועות" — דריי זאכן. ביי חנוכה שטייט "על הנסים ועל הגבורות ועל המלחמות ועל התשועות ועל הפדות ועל הפורקן" — מער קאטעגאריעס. דער אונטערשייד איז אינטערעסאנט: חנוכה האט "מלחמות, פדות, פורקן" וואס פורים האט נישט.

4. **"השיבות לו גמולו בראשו" — ספעציעל פאר פורים:** ביי ביידע (חנוכה און פורים) שטייט "דנת את דינם" — דער אייבערשטער האט זיך אנגענומען פאר כלל ישראל. אבער "השיבות לו גמולו בראשו" איז א ספעציעלע זאך נאר ביי המן/פורים — אז דאס וואס ער האט געפלאנט פאר אידן איז געשען צו אים אליין.

5. **"נסים" מיינט נישט למעלה מדרך הטבע:** ווען מען בעט "עשה עמנו נסים וגבורות", איז דאס נישט קיין תפילת שוא. "נסים" מיינט אז דער אייבערשטער זאל אונז העלפן — נישט דווקא למעלה מדרך הטבע. ס'מיינט נישט אז מ'זאל גארנישט טון, און ס'מיינט נישט אזא נס ווי מ'בעט דער

אייבערשטער זאל טוישן א זכר פאר א נקבה (וואס איז תפילת שוא). דאס איז קאנסיסטענט מיט דעם וואס מ'זאגט אז מ'זעט נסים "בכל יום" — נסים וואס זענען אינערהאלב דרך הטבע.

6. **"שם הגדול" קאנעקט מיט "טוב שמך ולך נאה להודות":** ביי ביידע נוסחאות (חנוכה און פורים) קומט דער ענין פון "לשמך הגדול", וואס קאנעקטירט מיט דער חתימה "טוב שמך ולך נאה להודות" — א טהעמאטישע פארבינדונג.

7. **דער רמב"ם דערמאנט נישט "הרחמן" ביי ברכת המזון:** דער רמב"ם האט נישט אריינגעברענגט די ברכת "הרחמן" אין ברכת המזון (ווי אנדערע פוסקים זאגן אז אויב מ'האט פארגעסן יעלה ויבוא זאל מען זאגן א "הרחמן"). פאר'ן רמב"ם איז דאס בכלל נישט אריינגעגאנגען.

קדושה פון שליח ציבור — נוסח און סדר

דער רמב"ם'ס ווערטער: דער שליח ציבור זאגט די דריטע ברכה אין אן אנדערע, לענגערע נוסח — "ברכת הקדושה" — וואס כולל אין זיך וואס דער ציבור ענטפערט. דער נוסח: **"נקדישך ונעריצך ונשלש לך קדושה משולשת... כדבר האמור על ידי נביאך וקרא זה אל זה ואומר..."** — דער ציבור ענטפערט **"קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו."** דערנאך זאגט דער שליח ציבור **"כבודו מלא עולם, משרתיו שואלים איה מקום כבודו"** — דער ציבור ענטפערט **"משבחים ואומרים ברוך כבוד ה' ממקומו."** דערנאך **"ממקומו הוא יפן... ושימלוך עלינו... תמלוך בציון... כי מחכים אנחנו לך... מתי תמלוך בציון בחיינו ובימינו תשכון..."** — ביי "בחיינו ובימינו" ענטפערט דער עולם "אמן." דערנאך **"ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה"** — דער ציבור ענטפערט דעם פסוק. חתימה: **"ולדור ודור נגיד גדלך... ברוך אתה ה' האל הקדוש."**

פשט: דער שליח ציבור האט א ספעציעלע לענגערע נוסח פאר די דריטע ברכה וואס כולל קדושה, און דער ציבור ענטפערט אויף באשטימטע שטעלן.

חידושים:

1. **"קדושה משולשת" — דריי מאל קדוש:** דער לשון "ונשלש לך קדושה משולשת" מיינט אז מ'זאגט דריי מאל קדוש, אזוי ווי די נביאים באשרייבן אז די מלאכים זאגן דריי מאל קדוש.

2. **"איה מקום כבודו" — דער אייבערשטער האט נישט קיין פלאץ:** דער לאגישער פלאס פון קדושה: די מלאכים ווייסן נישט וואו איז "מקום כבודו", דערפאר זאגן זיי "ברוך כבוד ה' ממקומו" — wherever, איבעראל. "איה מקום כבודו" איז נישט א באזונדערע אויסזאגונג פון מלאכים, נאר א הרחבה/הסבר פון "ברוך כבוד ה' ממקומו" — פארוואס זאגן זיי "ממקומו" (אנשטאט א ספעציפישע פלאץ)? ווייל דער אייבערשטער האט נישט קיין פלאץ, ער איז למעלה מן המקום, למעלה מהשגה. "מקום כבודו" מיינט נישט א גשמיות'דיגע פלאץ — דער אייבערשטער איז נישט קיין גשמיות'דיגע זאך. מ'קען נישט משיג זיין די מדריגה עליונה, נאר די נבראים האבן א מהלך אין זיין השגה.

3. **"ממקומו הוא יפן... תמלוך בציון" — פון אוניווערסעל צו ספעציפיש:** יעצט איז "כבודו מלא עולם" — נישטא קיין ספעציפישע פלאץ. די בקשה איז אז עס זאל ווערן א ספעציפישע מקום — דער בית המקדש אין ירושלים — וואו מ'גייט משבח זיין דעם אייבערשטן. "ושימלוך עלינו" — די מלוכה זאל זיין אין ירושלים. אבער א חבר'מאן איז נישט מסכים: ער מיינט אז ס'מיינט נישט אז דער אייבערשטער "קומט" צו א פלאץ, נאר אז מיר זענען אין א מקום, און מ'בעט אז די מלכות זאל זיך אנטפלעקן אין ציון. דער אייבערשטער בלייבט למעלה מן המקום.

4. **"כדבר האמור בשירי עוזך על ידי דוד משיח צדקך":** דער פסוק "ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה" ווערט אנגערופן "שירי עוזך" פון דוד — א שירה וואס רעדט פון דער אייביגער מלכות אין ציון.

5. **וואס דער ציבור ענטפערט — פרעציזע חילוקים:** ביי "קדוש" ענטפערט דער ציבור נאר דעם פסוק אליין (נישט "וקרא זה אל זה ואומר"). אבער ביי "ברוך כבוד ה' ממקומו" ענטפערט דער ציבור אויך "משבחים ואומרים" — נישט נאר דעם פסוק אליין. דאס איז אינטערעסאנט — פארוואס דער אונטערשייד?

6. **[ביקורת אויף דעם מנהג אז אלע זאגן אלעס:]** שטארקע ביקורת אויפ'ן היינטיגן מנהג אז יעדער איינער אין שול זאגט די גאנצע קדושה (נישט נאר די ענטפערס). "ס'איז נישטא קיין יידישקייט אין דעם, מיט מחילה פון די גדולי צדיקים וואס זאגן מ'זאל אזוי טון." קדושה איז געמאכט אז דער חזן רופט אן, און דער עולם ענטפערט "קדוש." אויב אלע זאגן אלעס — ווער איז דער חזן? ווער איז דער ציבור? ס'מאכט נישט קיין סענס. דער רמב"ם זאגט קלאר: "וכל אלו הדברים שאומרים הציבור, הוי קורא עמהם" — דער שליח ציבור זאגט מיט שטיל, "ולא יגביה קולו" — ער זאל נישט הויך זאגן צוזאמען מיט זיי. דאס ווייזט אז דער עיקר סדר איז: חזן זאגט זיין טייל, ציבור ענטפערט זייער טייל. מיר האבן אוועקגענומען די ענין פון שליח ציבור באמת.

7. **[ביקורת אויף שבת מנהג:]** אויך שבת — ווען דער עולם ענדיגט זאגן, חזר'ט זיך דער גאנצער עולם אויס. "העלאו, האבן מיר וואס פארגעשטעלט א חזן?" — דאס איז א פארדרייונג פון דעם אמת'ן סדר.

עשרת ימי תשובה — שינויים אין ברכת קדושה

דער רמב"ם'ס ווערטער: "יחיד המתפלל עם הציבור בעשרת ימי תשובה שבין ראש השנה ליום הכיפורים, אומר בסוף ברכה זו: **'כאמור ונגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה', ברוך אתה ה' המלך הקדוש.**"

פשט: אין עשרת ימי תשובה טוישט מען די חתימה פון "האל הקדוש" צו "המלך הקדוש", מיט צוגאב פון א פסוק.

חידושים:

1. **אונזער מנהג vs. דער רמב"ם:** מיר פירן זיך צו זאגן נאר "המלך הקדוש" (אן דעם פסוק). אבער ראש השנה און יום כיפור זאגן מיר דעם פסוק. דער רמב"ם אבער מיינט אז מ'זאגט דעם פסוק "ונגבה ה' צבאות במשפט" די גאנצע עשרת ימי תשובה.

2. **אנדערע שינויים אין עשרת ימי תשובה:** ס'איז דא נאך קליינע שינויים אין שמונה עשרה — "המלך המשפט" אנשטאט "מלך אוהב צדקה ומשפט", "זכרנו לחיים", א.א.וו. — וואס דער רמב"ם האט שוין דערמאנט אין הלכות תפילה ביי חזרת הש"ץ, און דא חזר'ט ער נאר וואס ער האט נאך נישט געזאגט.

סיום

דאס איז דער דריטער שיעור אין סדר התפילה, וואס באהאנדלט די הלכות פון שמונה עשרה — דער נוסח פון אלע נײַנצן ברכות, די סטרוקטור פון יעדע ברכה, די הוספות פאר ספעציעלע טעג (יעלה ויבוא, על הניסים, עננו, הבדלה), און די קדושה פון שליח ציבור מיט די שינויים פאר עשרת ימי תשובה.

תמלול מלא

נוסח שמונה עשרה — סטרוקטור און די ערשטע צוויי ברכות

הקדמה לשיעור

א גוטן, אונז לערנען רמב"ם, סוף ספר אהבה, נוסח התפילה, חלק ג'. נאכדעם וואס דער רמב"ם האט שוין אויסגערעכנט די אלע הלכות תפילה, רעדט ער יעצט די נוסח התפילה.

דער היינטיגער שיעור איז נתנדב געווארן דורך אונזער חשוב'ער ידיד און ספאנסער פון די גרויסע קאמפיין וואס האט געמעטשט די נדבות פון אלע נדבנים וואס געבן געלט צו די יעצטיגע ערב שבועות קאמפיין, הנגיד החסיד ר' יואל אלי' וועצבערגער, א באקאנטער תומך תורה וואס שטעלט אויף אסאך תורה בישראל, און ער איז דער הויפט שטיצער פון די הייליגע בית המדרש אהל המחשבה און פון די שיעור. זאל דער אייבערשטער געבן כח אז ער זאל קענען מרבה זיין גבולי הקדושה און יגדיל תורה ויאדירה. יישר כח.

כללי סטרוקטור פון שמונה עשרה

זאגט דער רמב"ם ווייטער, אונז האבן שוין געלערנט, דער רמב"ם האט אונז געזאגט די נוסח התפילה, אונז האבן שוין ביז יעצט געלערנט די נוסח התפילה פון די דאווענען ביז שמונה עשרה, די וואכעדיגע און די שבת'דיגע. און יעצט גייט אונז דער רמב"ם זאגן די נוסח פון שמונה עשרה. און אזויווי מיר האבן נעכטן געשמועסט, מ'טייטשט נישט ממש יעדע ווארט ביי ווארט, מ'טרייט מסביר צו זיין וואס יעדע ברכה איז פון די ניינצן ברכות.

זאגט דער רמב"ם, איך האב געטראכט צו מאכן אזא קליינע סטראקטשער פאר די אלע ברכות, אז מ'זאל קענען רעדן אביסל שנעלער וועגן דעם.

די דריי-טייליגע סטרוקטור

סאו, אונז גייען לערנען ניינצן ברכות. יא, קודם כל, דאס איז צעטיילט אויף דריי פארטס, האבן מיר שוין גערעדט אסאך מאל. די ערשטע דריי זענען מער שבח, נאכדעם קומט צוועלף-דרייצן ברכות פון בקשות, נאכדעם איז דא וואס מ'רופט הודאה, אבער אמת'דיג איז עס נישט אזוי סימפל. רצה איז א בקשה אויף קבלת העבודה, מודים איז זיכער הודאה, און שלום איז לכאורה א בקשה אויף שלום. פאר סאם ריזען רופט מען עס הודאה, און מ'דארף טראכטן וועגן דעם.

סטרוקטור פון יעדע איינצלנע ברכה

אחוץ פון דעם האב איך געטראכט, מ'קען זען אז אין יעדע, אט ליעסט אין די מיטלסטע ברכות, די ערשטע איז אביסל אנדערש, אבער יעדע ברכה, אזויווי מיר האבן שוין גערעדט פריער, א ברכה האט דאך אזוי צוויי פארטס אלעמאל. ס'איז דא די פתיחה, "ברוך אתה ה'", נאכדעם ענדיגט זיך נאכאמאל "ברוך אתה ה'". גאנץ שמונה עשרה, און נאר די ערשטע ברכה הייבט זיך אן ברוך, ווייל אלע אנדערע זענען סמוך לחברתא, זיי הייבן זיך נישט אן.

און בכלל קען מען זען אז דא יעדע מאל איז ווי אן אנהייב און א סוף, און אסאך מאל זעט מען אויך אז ס'איז דא דריי פארטס. ס'איז דא אן אנהייב, למשל "ברוך אתה ה' אלקינו ואלקי אבותינו" אדער "אתה גבור לעולם ה'". דאס איז אזויווי דער, מ'רעדט אריכות דא, ס'איז חולה, אדער אין שפעטער, "אתה חונן לאדם דעת", א גוטע עקזעמפל. "אתה חונן לאדם דעת", מ'רעדט אזויווי א שטיקל שבח, נאכדעם קומט די בקשה, אדער אין די ערשטע דריי ברכות איז די תוכן הברכה, מ'רעדט וועגן גבורות ה' אין די צווייטע ברכה, וכדומה. נאכדעם קומט א סיום, און פאר די סיום קומט אזויווי אסאך מאל א "כי", "כי א-ל מלך רופא נאמן אתה", אדער סתם אפשר א שטיקל וואס קאנעקטס, אזויווי א הקדמה פאר די סיום.

סא דאס איז מער וויניגער די סטרוקטור פון אלע ברכות. נישט אלע האבן אלע פארטס, אמאל האבן זיי מער פארטס, אבער איך מיין אזויווי מ'האט דאס אין קאפ קען מען גרינגער אדורך גיין די אלע נוסחאות, שטימט?

דיסקוסיע: די סטרוקטור איז איבערגעחזר'ט אין יעדע ברכה

חברותא א: יא, אינטערעסאנט, סא וואס קומט אויס אז די סטרוקטור פון אנהייבן מיט שבח און בעטן די בקשה און ענדיגן מיט הודאה איז די סטרוקטור אויף גאנץ שמונה עשרה, אבער ס'איז אויך די סטרוקטור פון איטש ברכה בפני עצמו.

חברותא ב: יא, אין א געוויסן זין.

חברותא א: ווייל ס'איז אזויווי מודה זיין אויף די אייבערשטער וואס איז חונן דעת, און יעצט בעטן דעת, און נאכאמאל מודה זיין אויף דעת. און ס'איז אינטערעסאנט אזויווי די סטרוקטור ווערט איבערגעחזר'ט.

חברותא ב: יא, אזויווי א מיניטשער.

חברותא א: יא.

חברותא ב: יא.

אקעי.

נוסח ברכות התפילה וסדרן

סא, אזוי זאגט דער רמב"ם, **"נוסח ברכות התפילה וסדרן"**. דייטש, די וואס ווערט גערופן שמונה עשרה, וואס איז עכט י"ט, וואס איז עכט תשע עשרה, ווערט גערופן ברכות התפילה, ווייל ס'איז די חלק התפילה וואס האט אסאך ברכות.

חברותא א: יא, די ברכות פון תפילה אליינס.

חברותא ב: "וסדרן" מיינט רוחב, וואס גייט פאר איינס די סדר. די גמרא זאגט אז ס'איז אזויווי א שאלה, האבן מיר שוין גערעדט וועגן דעם?

דיסקוסיע: די סדר פון ברכות

חברותא א: דער רמב"ם האט אונז פארציילט וועגן די סדר, ער האט אונז געזאגט וואס איז וויכטיג. די וויכטיגסטע איז, ווייל אויב ס'איז נישטא קיין דין און נישטא גארנישט, ווי נאר געווען אין הלכות תפילה פרק... יא, ער האט אונז געזאגט פארוואס די סדר, לויט די סדר. לויט די וויכטיגקייט פון די סדר, פארוואס מ'הייבט אן מיט דעת, און... נו, ווי האט ער מסביר געווען אז מ'האט געמוזט מוסיף זיין ווייל למלשינים, ווייל אויב דא דער שעה האט מען נישט געקענט גיין ווייטער, איז... איך געדענק נישט אז דער רמב"ם האט די ברכות על הסדר, מ'קען נישט ארומטוישן די סדר.

חברותא ב: אין א געוויסע זין, יא. די ערשטע דריי ברכות איז די גאנצע מקבץ, מ'דארף צוריקגיין צום ראש, עס זאל... על כל פנים, עס איז דא א דין סדר. חוץ דעם וואס עס איז דא א דין נוסח, איז דא א דין סדר. דער רמב"ם זאגט די סדר, און ער גייט שרייבן אלף בית, ווי הלכה. דאס דארף מען זאגן ערשט, דאס דארף מען זאגן צווייט. אבער דער רמב"ם האט אויך מסביר געווען מער לויט די וויכטיגקייט ווי עס איז געווען. איך געדענק נישט פונקטליך אזאנס.

חברותא א: וואו האט דער רמב"ם דערמאנט די ברכת ולמלשינים? וועלכע פרק איז נאר ביי שמונה עשרה? אנהייב הלכות תפילה, פרק א' אדער ב'? פרק ב'. הלכות תפילה, פרק ב'. אפשר האבן מיר גערעדט אויף דארטן אין הלכות תפילה פרק ב', וואו ס'איז געשטאנען די קורצע תפילה, הבינונו, הלכה ג'. דארט זעט מען מער ווי ס'קאנעקט זיך איין ברכה צו די צווייטע. איך געדענק אז אין די גמרא איז דא א שמועס וועגן דעם צו פארוואס איז דא די טעם פון די סדר, און אויך דא געוויסע ברכות האבן די טעם פארוואס די ברכה איז ביי די אכטע.

חברותא ב: יא, די גמרא זאגט רפואה בשמינית, ווייל מילה איז די אכטע טאג, דארף מען רפואה, אזעלכע סארט תירוצים.

חברותא א: אה, ער זאגט אז ולמלשינים ווייל ס'איז גדולים מכל צרכי עמך, האבן זיי עס אריינגעשטעלט. אבער ער זאגט נישט פונקטליך פאר אדער נאך וועלכע ברכה.

חברותא ב: אקעי, יא, פיין.

הערה וועגן די נומערירונג

חברותא ב: איך וויל נאר מדגיש זיין, די קעפלעך האב איך געשריבן. דער רמב"ם שרייבט נאר נאמבערס, א', ב'. ביי דער רמב"ם, און אויך שפעטער ווען ער איז מציין, אין די גמרא איז דא די אלע נעמען פון דעם וואס איז געשריבן, אבער דער רמב"ם ווען ער איז מציין שפעטער, הוספה זאגט ער,

בברכה ראשונה, בברכה שניה, ער גייט נאר מיט די נאמבער. דאס איז וויאזוי דער רמב"ם האט געשריבן.

ברכה א': אבות (מגן אברהם)

די ערשטע ברכה, וואס די ערשטע ברכה האבן מיר שוין גערעדט אין שמונה עשרה, איז די וויכטיגערע ברכה, ווייל אויף דעם האט מען כוונה מער.

ער זאגט אזוי, **"ברוך אתה ה' אלקינו ואלקי אבותינו"**, מיט דעם איז ער מסביר אז דאס איז אן ענין וואס מ'דערמאנט זיך ביים דאווענען, "אלקינו ואלקי אבותינו". **"אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, הא-ל הגדול הגבור והנורא"**, אלס ענינים פון גבורות, **"א-ל עליון"**.

אנאליז פון די ברכה

חברותא א: "הא-ל הגדול הגבור והנורא א-ל עליון" קען מען זאגן רעדט וועגן דעם אייבערשטן אליין. "גומל חסדים טובים וקונה הכל", רעדט וועגן די מענטשן. און דא דערמאנט מען די ברית אבות, "וזוכר חסדי אבות", דער אייבערשטער געדענקט חסדי אבות, און אין דעם זכות "ומביא גואל לבני בניהם".

חברותא ב: "מלך רחמן", מיר זענען געוואוינט צו זאגן "מלך עוזר", "מלך רחמן מושיע ומגן". **"ברוך אתה ה' מגן אברהם"**, דער באשעפער וואס האט צוגעזאגט פאר אברהם אבינו "אנכי מגן לך", און אין דעם זכות באגלייט אונז ווייטער. ס'האט שוין אפשר צו טון בעיסיקלי מיט די זכות אבות, מיט זכות אברהם.

דיסקוסיע: די עיקר פון ברכת אבות

חברותא א: ס'זעט אויס אז די ערשטע ברכה איז בעיקר, וואס מ'רופט עס ברכת אבות, הגם ס'איז בעצם, ס'קען זיין "אלקינו ואלקי אבותינו" איז אזוי ווי די כלל פון די גאנצע ברכה, אז ער איז אונזער ג-ט און "אלקי אבותינו", וואס איז פאראנטפערט אברהם, יצחק און יעקב. און אויך "הא-ל הגדול הגבור והנורא" איז סתם אזוי ווי תארים פון דעם אייבערשטן, די גבורת ה', און פון דעם קומט מען אויך צוריק צו די אבות אין די ענד. וואס האבן אונז פון דעם וואס ער איז "אלקי אבותינו"? אז ער איז "זוכר חסדי אבות". און דאס זאגט מען טאקע "מגן אברהם". הגם "מגן אברהם" מיינט אויך אלע אבות, יא.

חברותא ב: "מגן אברהם" מיינט אלעס. נאר דא איז דא די זאך פון "בכור חותמין", אז כאילו דער אייבערשטער האט צוגעזאגט פאר אברהם אז וועט מ'דערמאנט אים מיינט מען די אבות, ער איז דער... יא.

ברכה ב': גבורות (מחיה המתים)

ברכת גבורות, רעדט מען גבורות ה'. הגם מ'האט שוין בעצם דערמאנט "גבור" פריער, אבער די ברכה הייסט גבורות. **"אתה גבור לעולם"**, אה, דא רעדט מען אפשר וועגן נצח, נצחיות ה' טאקע. **"אתה גבור לעולם ה'"**.

דיסקוסיע: פארוואס הייסט עס "גבורות"?

חברותא א: ס'איז מיר אביסל אינטערעסאנט אז מ'רופט עס גבורות, אבער דו זאגסט אז ס'איז נישט דער רמב"ם. מ'קען זאגן אז די ברכה איז עיקר תחיית המתים, ווייל גבורות ווערט שוין דערמאנט אויך "הגבור" פריער. סאו דאס איז די עיקר גבורה, די עיקר גבורה ווערט שוין דערמאנט אין אבות. סאו מסתמא וואס די עיקר אין די ברכה איז די תחיית המתים מיט וואס מ'ענדיגט.

חברותא ב: איך ווייס נישט אויב ס'מאכט נישט קיין סענס אז דאס זאל זיין די עיקר. מ'קען עס אזוי רופן, ברכת מחיה המתים, אבער איך וואלט געזאגט אז גבורות מיינט אזוויי די... מ'קען רופן דאס וועגן די הנהגת הטבע אויף די וועלט. די גרעסטע חידוש איז די תחיית המתים, סאו מ'מאכט דאס פאר די עיקר. איידערסט אויף די גבורה, אזא... ס'איז אפשר די גרעסטע, די גרעסטע אזוויי טובה וואס דער אייבערשטער טוט.

נוסח הברכה

"אל גבור לעולם אתה, מחיה מתים אתה רב להושיע". "משיב הרוח ומוריד הגשם" דערמאנט דער אייבערשטער מיט מחיה מתים.

דיסקוסיע: קשר צווישן גשם און תחיית המתים

חברותא א: "משיב הרוח ומוריד הגשם", איז דא א קשר?

חברותא ב: איז אזויווי מחיה מתים די וועלט די גאנצע צייט מיט פרישע גשמים. טל ווערט אנגערופן אזוויי "טל תחיית המתים". אפשר איז דא א קשר, אבער יא, לאו דווקא.

און מ'איז דא משבח אויף דאס אז דער אייבערשטער מאכט די סיזענס, ער מאכט צו קומען רעגן אין די ווינטער, "משיב הרוח ומוריד הגשם".

הערה וועגן דעם רמב"ם'ס נוסח

און דער רמב"ם, ווי דער רמב"ם גייט אונז שפעטער דערמאנען די חילוק פון... דער רמב"ם, די וועג וויאזוי ער האט געמאכט די ברכות, איך ווייס נישט פארוואס, איז אז דא שרייבט ער, סיי דא און סיי ביי ברכת השנים, ברכנו, שרייבט ער די נוסח פון די ווינטער, נאכדעם גייט ער זאגן, "אין די זומער זאגט מען אנדערש". אפשר איז עס לענגער, אפשר איז דאס די עיקר נוסח. אפשר איז דאס לענגער, פון... מ'דארף טראכטן צו אפשר זאגט מען מער צייט די ברכה.

חברותא א: איך וואלט געטראכט אז דער רמב"ם האט פשוט געוואלט ס'זאל זיין גרינגער. ער האט געשריבן די ברכה איין וועג, נאכדעם זאגט ער, "ואם..." אדער מ'קען טראכטן אז דאס איז אפשר די עיקר נוסח. אזוי ווי אריגינעל קומט בעצם די ברכה אזוי, איך ווייס שוין ווער וואלט אונז געזאגט דאס.

חברותא ב: יא. משיב הרוח ומוריד הגשם. ער בלאזט א ווינט, און די ווינט מאכט אז עס זאל קומען, די טייך זאל וועפערעיטן, און אזוי ווייטער. דער רוח ברענגט די גשם.

שמונה עשרה: ברכת גבורות, ברכת קדושת השם, און די ערשטע בקשות

ברכת גבורות (המשך) — משיב הרוח ומוריד הגשם

און דער רמב"ם, ווי דער רמב"ם וועט שפעטער גיין אונז דערמאנען די חילוק פון... דער רמב"ם, די וועג וויאזוי ער האט געמאכט די ברכה, איך ווייס נישט פארוואס, איז אז דא שרייבט ער, סיי דא און סיי ביי ברכת השנים, ברכנו, שרייבט ער די נוסח פון דער ווינטער, און נאכדעם גייט ער זאגן, "און אין דער זומער זאגט מען אנדערש". אפשר ווייל ער האט עס געשריבן, אפשר איז עס לענגער, אפשר איז עס די עיקר נוסח, אפשר איז עס לענגער, פון... לאמיר טראכטן צו אפשר זאגט מען מער צוליב די ברכה.

איך האב געטראכט אז דער רמב"ם האט פשוט געוואלט ס'זאל זיין גרינגער, ער האט געשריבן די ברכה איין וועג, און נאכדעם זאגט ער "ואם...". אדער מ'קען טראכטן אז דאס איז אפשר די עיקר נוסח, אזוי ווי אריגינעל קומט בעצם די ברכה אזוי. איך ווייס נישט ווער וואלט אונז געזאגט דאס.

יא. **"משיב הרוח ומוריד הגשם"**. ער שטייט ער בלאזט א ווינט, און די ווינט מאכט אז ס'זאל קומען, די טייך זאל וועפארעיטן, און אזוי ווייטער. די רוח ברענגט די גשם. **"מכלכל חיים בחסד"**, ער מכלכל, ער גיט מענטשן פרנסה און אזוי ווייטער. **"מחיה מתים ברחמים רבים"**. ער דערמאנט נאכאמאל "מחיה מתים".

חסד פאר די לעבעדיגע, רחמים פאר די טויטע

סא דאס גייט צוזאמען, פארדעם האב איך עס אזוי געגליכן אזוי. ער איז מחיה פאר די לעבעדיגע און אפילו פאר די טויטע. פאר די לעבעדיגע גיט ער בחסד, און פאר די טויטע ברחמים. דאס איז דאך אפשר א ווארט. **"רופא חולים וסומך נופלים ומתיר אסורים"**. די אלע זאכן זענען אביסל ענליך טאקע צו תחיית המתים. חולים וואס זענען שוין, ער היילט זיי, און נופלים וואס זענען שוין געפאלן הייבט ער אויף, און מענטשן זענען שוין איינגעשפארט לייזט ער אויס. ער שטייט ער ריווערסט די סיטשועישאן, ער מאכט צוריק, ער ברענגט צוריק חיים.

"ומקיים אמונתו לישני עפר". "ומקיים אמונתו לישני עפר" איז אזויווי "זוכר חסדי אבות". ס'גייט צוריק צו תחיית המתים. "ישני עפר" מיינט טויטע מענטשן. דאס איז ער צוגעזאגט פאר די מענטשן אז ער גייט זיי נאכאמאל געבן חיות.

די פאעטישע סטרוקטור — תחיית המתים אין יעדע שטיקל

סא ס'זעט מיר אויס אזויווי, ס'גייט דאך פאעטיש, מיט אזויווי ליינס לויט וויאזוי איך טראכט, איז אויף יעדע שטיקל לייגט מען אריין תחיית המתים. דער אייבערשטער איז מחיה מתים, און אויך ברענגט ער רעגן. דער אייבערשטער איז מכלכל חיים, אויך א טויטער, אזוי ווי "רופא חולים וחולה", אויך האט מען מקדים געווען נסע. נאך דערפון איז נישט.

אה, אזוי ווי ביי יעדע שטיקל האט ער געדארפט מחיה מתים. **"מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך"**, **"מלך ממית ומחיה"**. ס'זעט אויס אז ממית ומחיה איז זיכער עפעס וואס קיינער קען נישט, וואס דאס איז "מי דומה לך", דאס איז א פלאץ וואו דער אייבערשטער איז אויסשליסליך. **"ונאמן אתה להחיות מתים"**. נאכאמאל, דער ענין פון אמונה, אז תחיית המתים איז אן ענין וואס אונז טראסטן דעם אייבערשטן, אונז זארגן זיך נישט ווען אונז שטארבן אדער וואס, אדער אונז טראסטן אז דער אייבערשטער גייט אונז געבן וואס דער אייבערשטער איז מבטיח געווען. אבער ס'איז דאך אן ענין פון... אז די אמונה פון תחיית המתים איז אן אמונה אין די נאמנות פון אייבערשטן, יא?

רייט, ווייל דו זעסט דאך אז ער איז טויט, און דו דארפסט געטרויען אז ער גייט טאקע מקיים זיין. רייט. און ביז אהער ביסטו גערעכט אז די אלע "רופא חולים" זענען אזויווי אן ענף דערפון. א מענטש איז קראנק, יעדע מינוט קען אים דער אייבערשטער אויסהיילן אדער גייט אים אויסהיילן. דער אייבערשטער קען ריווערסן, דער אייבערשטער קען טשעינדזשן זאכן אפילו ווען ס'זעט אויס ווי ס'איז שוין א טרעדזשעקטערי.

חתימת הברכה

"ברוך אתה ה' מחיה המתים". דער אבן עזרא זאגט אז לכאורה איז עס אן הקדמה צו די סיום, אזויווי "מלך עוזר ומושיע ומגן" אויך, ער זאגט "מגן", "ברוך אתה ה' מגן". "מחיה מתים", "ברוך אתה ה' מחיה המתים".

ברכת קדושת השם (ברכה ג')

יא. עד כאן די צווייטע ברכה. די דריטע ברכה, ברכת קדוש, **"אתה קדוש ושמך קדוש"**. וואס טייטש "שמך"? ס'איז דא א גרויסע נוסח צו לערנען. וואס טייטש "קדוש"? "קדוש", וואס טייטש "קדוש"? וואס טייטש "שמך קדוש"? **"וקדושים"**, אונז אידן וואס זענען אויך קדוש, אדער מלאכים וואס זענען קדוש, **"בכל יום יהללוך סלה"**. אונז זאגן ברכות, יא, אונז דאנקען דעם אייבערשטן. דער רמב"ם זאגט "בכל יום יהללוך סלה" האט אים דערמאנט ביי ברכות. **"ברוך אתה ה' האל הקדוש"**. דאס איז א קורצע ברכה. ביי אונז האבן מיר יא א געוויסע נוסחאות "כי אל מלך גדול וקדוש אתה", אבער אין עשרת ימי תשובה מחמת לענגער, אבער דער רמב"ם איז עס קורצער, "אתה קדוש", "ברוך אתה ה' האל הקדוש".

קדוש — נבדל

איך מיין אז נאכדעם וואס די פריערדיגע צוויי ברכות מ'האט אסאך גערעדט וועגן די אייבערשטער'ס יחס לנבראים, וויל מען דא קדוש איז אן ענין אז די אייבערשטער איז אן ענין וואס איז רוחני, און ס'איז די אלע זאכן וואס מ'האט גערעדט איז נאר ביחוס לבריות, אבער בעצמותו איז קדוש.

אזוי זאגן די כוזרי האט דערמאנט, אסאך ראשונים וואס זאגן אז קדוש איז טייטש נבדל. איך בין נישט זיכער אז ס'איז דער פשוט'ער פשט, אבער אפשר דער רמב"ם? איך געדענק נישט אז דער רמב"ם טייטשט קדוש. על כל פנים אזוי לערנט טאקע דער כוזרי. דער כוזרי טענה'ט אפילו אז דאס איז די טעות פון די פילאסאפן, ווייל פילאסאפן זאגן אז די עיקר איז צו וויסן אז דער אייבערשטער איז נבדל און מופשט און נקיפה וכו'. זאגט דער כוזרי, קומען? אמת! אבער קודם דארף מען רעדן אז ער איז דער גאט פון אונזערע טאטעס, אז ער מאכט תחיית המתים. זאגן וואס יא, נישט נאר די שלילה.

"קדושים בכל יום יהללוך סלה" — מענטשן, נישט מלאכים

ס'איז א מדויק פון דעם, אז שפעטער רעדט מען, אה, אויך האט קדושים בכל יום יהללוך סלה. איך האב געזאגט אפשר מיינט עס מענטשן, אפשר מיינט עס מלאכים. אבער איך טראכט יעצט אז ס'מיינט מענטשן. און אויף דעם קומט די "ונקדשך" פון דער בעל תפילה, אלס הספה פאר דעם. און איך טראכט א ראיה, ווייל אויף די מלאכים זאגן אין אקדמות, האבן די מלאכים זאגן בכל יום. אבער מער פון דעם, נאר מענטשן האבן ברכת הנהנין, ברכת הפירות, ברכת הנהנין. און ס'איז דא דער פסוק "בכל יום אהללך", וואס דער רמב"ם האט געזאגט מיינט די בכל יום. זאל די מלאכים... וויפיל מאל זאלן זיי זאגן שירה, אבער קיין ברכת הנהנין האבן זיי נישט. אבער די קדושים דא, מיינט די מענטשן, און ממילא, עס שטימט דא אז דא גייט אריינקומען אין א קדושה, פון וואס די מלאכים זאגן.

אקעי, לויט דעם פשט האט ער קאנעקטעד דעם פסוק וואס ער האט געברענגט.

שילוש קדושה

און איך מיין אויך, אז דא שטייט עפעס דריי מאל די ווארט קדוש, און עס האט צוטון מיט דעם, אז קדוש קומט מיט א שילוש, שילוש קדושה לקדוש, נקדש ונשלש, שטייט אין געוויסע נוסחאות פון א קדושה.

זייער גוט, ווייל א קדוש קדוש קדוש, און דא איז דא אזוי א פיוט אויף יענץ, אדיר קדוש ושמך קדוש וקדושים. זייער שיין.

ס'איז אינטערעסאנט ווייל די קדושים, די קדושים זענען אויך פון די אייבערשטע, ווייל זיי זענען קדוש בקדושתו פון תורה און מצוות, די קדושה של הקדוש ברוך הוא. אבער ס'איז אינטערעסאנט אז די קדושים דא מיינט מענטשן, אז סתם אויב מ'טראכט פון מלאכים, איז עס נאך אלץ אינטערעסאנט. ווייל מ'רעדט פון די עבדי קודש. דאס מיינט אז די מלאכים, אויב מיר טראכטן אפילו די פסוקים פון "קדוש קדוש קדוש", די מלאכים זאגן. אבער אזוי ווי דו האסט שוין געזאגט, דו האסט מיר שוין אויסגעלערנט די סוד ביי ברכת יוצר, אונז זאגן אז די מלאכים זאגן. שטעל דיר פאר אונז וואלטן נישט געזאגט, ווער ווייסט וואס די מלאכים טון?

דער זאגט נאך אויך אין קדושה, יא, אין א קדושה אויך, "כמו שאומרים המלאכים". אקעי, יעצט הייבט זיך אן די בקשות.

די בקשות — ברכת חונן הדעת (ברכה ד')

יעצט הייבט מען אן די בקשות. די ערשטע ברכה איז אויף דעת. **"אתה חונן לאדם דעת"**, דו ביסט דער וואס איז חונן און ער גיבט פאר א מענטש מתנת חינם דעת, **"ומלמד לאנוש בינה"**. וואטעווער די חילוק צווישן דעת, בינה און השכל, **"חננו מאתך דעה בינה והשכל"**, בקשה מאתו יתברך זאל אונז געבן דעה בינה והשכל, און מ'ענדיגט צו **"ברוך אתה ה' חונן הדעת"**.

דא קען מען אויך טראכטן אז ס'איז אביסל אזוויווי שבח הודאה בקשה, אפילו ס'שטייט נישט קיין "אתה", ווייל די ברכה אליינס איז דאך דעת. ער זאגט, "דו ביסט דאך דער חונן הדעת, פליז געב אונז דעת". דו ביסט דער חונן הדעת. ס'גייט אויך מיט די שלוש, נאר מער בקיצור. ס'איז דאך א חלק דעת וואס דו האסט מיר שוין געגעבן, איך בעט נאך, איך בעט ווייטער. דו זעסט אז א מענטש דאווענט ווייסט אז ער האט שוין דעת. "חונן הדעת" וואס דו האסט שוין, דו ביסט דער חונן וואס האט מיר געגעבן דעת ביז אהער. אדער מיינט עס "לאדם" אין דזשענעראל, פאר א יומעניטי מענטש, איך ווייס נישט וואס, אבער יא.

ברכת התשובה (ברכה ה')

די ברכה אויף תשובה, **"השיבנו אבינו לתורתך"**, קער אונז צוריק, ס'איז טייטש, מ'רעדט דא אויב א מענטש איז א חוטא, אדער מ'דארף זאגן די

תשובה של רב סעדיה גאון, איך ווייס נישט וואס, מ'זאל אייביג תשובה טון, אייביג צוריקקומען צו תורה. **"וקרבנו מלכנו לעבודתך"**, מקרב זיין מלכנו, ווייל עבודת ה' איז אן ענין פון עבודות, "לעבודתך", מלשון, יא, מלכנו לעבודתך, **"והחזירנו בתשובה שלימה לפניך"**. נאכאמאל די זעלבע זאך, תשובה. **"ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה"**. דא איז נישטא קיין "אתה". ס'גייט גלייך. דריי וועגן פון זאגן ברענג אונז צוריק. "ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה". און סתם אז דער רמב"ם דארף מען לערנען אין אנדערע פלעצער וויאזוי דער רמב"ם לערנט דא, ווייל דאס איז דאך אן ענין פון א מענטש'נס בחירה, אבער דער אייבערשטער, אזוי ווי דער רמב"ם זאגט אז ס'איז דא אן ענין פון ווי מען העלפט, סיעתא דשמיא, מתרן ליה אדער מסייעו.

ברכת הסליחה (ברכה ו')

ברכת הסליחה, מ'בעט אויף סליחה, **"סלח לנו אבינו כי חטאנו, מחול לנו מלכנו כי פשענו"**, מ'דערמאנט דא ביידע, אבינו מלכנו, **"כי א-ל טוב וסלח אתה"**, מ'ענדיגט מיט א שבח, **"ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח"**.

סאו דא איז דא נישט צוויי פון די דריי פארטס, רייט? מ'בעט "סלח לנו" צוויי מאל, וואס איז א חילוק, צוויי וועגן, נאכדעם "כי א-ל", נאכדעם "חנון המרבה לסלוח". "חנון" איז "חונן הדעת", און אויך "חנון לסלוח", ס'האט אפשר א קאנעקשאן.

יא.

ברכת הגאולה (ברכה ז')

"ראה נא בענינו", נישט "ראה נא", **"ראה בענינו וריבה ריבנו ומהר לגאלנו"**. מ'בעט אויף די גאולה, **"כי א-ל מלך גואל חזק אתה, ברוך אתה ה' גואל ישראל"**.

יא, לויט די ערוגת הבושם, איך ווייס נישט צו ער ברענגט עס פון פריערדיגע, ער האלט אז דא גאולה מיינט נישט אז משיח זאל קומען, אויף דעם גייט מען נאך באלד רעדן מער קלאר. ס'מיינט אזוי ווי כ'האב געזאגט, דער אייבערשטער זאל זיך שלאגן מיט די וואס שלאגן זיך מיט אונז. "וריבה ריבנו" איז א זייער גוטע לשון, שלאג דו זיך אונזער פייט, דו זאלסט נישט דארפן שלאגן מיט יעדן שונא ישראל. דער אייבערשטער, און שפעטער וועט זיין "יגאל", אזויווי "מצמיח קרן" וועט זיין די גרויסע גאולה. סאו די גאולה מיינט יעצט דער אייבערשטער העלפט בהווה. א יוד וואס העלפט, עקזעקטלי.

און אויף דעם זאגט ער אויך דא "כי א-ל". איך ווייס נישט פארוואס סאם ברכות קומט מיט איינס און סאם ברכות קומט נישט מיט איינס. מ'דערמאנט אסאך "מלך" און "אבינו", מ'דערמאנט ביי ביידע, ביי תשובה און מחילה.

ברכת רפואה (ברכה ח')

פיינעלי, ביי רפואה. אני ה' אלוקינו ואין אני רופא, אז דיין רפואה זאל העלפן אז ואין אני רופא, ואין אני ונושעתי, והעלה רפואה שלימה, זאל מעלה זיין, ברענגען ארויף רפואה שלימה לכל תחלואינו, צו אונזערע מחלות, כי אל רופא רחמן אתה, ברוך אתה ה' רופא חולי עמו ישראל.

שמונה עשרה לפי נוסח הרמב"ם — ברכות רפאנו, ברכת השנים, קיבוץ גליות, השיבה שופטינו, וברכת המינים

ברכת רפאנו (ברכה 8)

יעצט גייט מען בעטן פאר רפואה.

"רפאנו ה' אלקינו ונרפא" — דיין רפואה זאל העלפן אז מיר זאלן זיין געהיילט. **"הושיענו ונושעה, והעלה רפואה שלימה לכל תחלואינו"** — ברענג ארויף א רפואה שלימה צו אונזערע מחלות. **"כי א-ל רופא רחמן אתה, ברוך אתה ה' רופא חולי עמו ישראל"**.

די רפואה פון די רפואה איז ווייל ס'איז א לשון הפסוק

איך מיין בכלל, אסאך פון די זאכן איז לשונות פסוקים, מיט ספעציפישע דקדוקים אין עבודת הרמב"ם, און די מפרשי התפילה האבן עס אויסגעפונען.

און די פוינט איז, די אייבערשטער זאל אונז אויסהיילן ווייל ער איז א גוטער אויסהיילער, ער איז א רופא רחמן. ס'איז דא רופאים וואס זענען נישט רחמנים, די אייבערשטער איז א רופא רחמן.

נוסח אשכנז און נוסח ספרד פארקערט נוסח הרמב"ם

מיר זאגן "א-ל מלך רופא נאמן ורחמן", אבער דאס איז נישט די נוסח הרמב"ם. אונזער סידור האט פלענטי איבערהאנדלונגען, אסאך פון זיי איז פון מנהג אשכנז, פארקערט, מנהג ספרד. און אז מ'קוקט אין אשכנז סידורים זענען זיי נענטער צו דעם אסאך מאל, נישט ממש נוסח הרמב"ם.

און נוסח ספרד, היינו נוסח חסידים, וואס דער מונקאטשער רב האט געזאגט "נוסח טריקער", האט זייער ליב צו אריינלייגן ווערטער, אפילו וואס ס'קומט יא אריין און ס'קומט נישט אריין.

ברכת השנים (ברכה 9)

יא, יעצט קומט די ניינטע ברכה, ברכת השנים, אדער א ברכה אויף פרנסה.

ברענגט דער רמב"ם די ברכה וואס מ'זאגט אויך בימות החמה, אזוי ווי רבי יצחק האט געזאגט ביי משיב הרוח: **"ברכנו ה' אלקינו בכל מעשה ידינו"** — ס'זאל זיין א ברכה אין אונזער ארבעט, **"וברך שנתנו"**.

"שנתנו" מיינט תבואת השנה

ס'איז אינטערעסאנט אז ווען מ'בעט אויף פרנסה בעט מען אויף די יאר, ווייל די וועג וויאזוי מ'פלעגט טראכטן פון פרנסה איז געווען זייער שטארק אויף די יאר, איינמאל א יאר האט די פעלד גע'אפערעיט'עט און אזוי ווייטער.

איך מיין אפילו אז די ליטעראל טייטש פון די ווארט "יאר" דא מיינט נישט די צייט א יאר, ס'מיינט אזוי ווי "תבואת השנה". "תבואת השנה", "מלא תבואות ימוחו לך". דאס איז די תירוץ אויף וואס מיין טאטע האט מיר געזאגט, ער מיינט "תבואת השנה". ס'איז דא א ווארט וואס מ'זאגט "תבואת השנה".

אז מ'זעט אז די לעצטע סעקונדע פון די יאר קען טאקע זיין די גאנצע יאר, ווייל מ'שטייט ערב ראש השנה מנחה און מ'זאגט נאך "ברך עלינו". אבער מ'האט אים געזאגט אז ס'איז א שיינע ווארט, אבער ס'איז נישט פשוט פשט, ווייל פשוט פשט "שנותינו" מיינט די תבואה פון די יאר. ווען וואקסט עס? ס'איז א המשך, ס'איז נישט יאר לתר"ש.

נוסח הברכה — א המשך פון די גאנצע פראצעס

"ברך עלינו ה' אלקינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה, ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה, ושבענו מטובה ומלא את פני תבל מעושר מתנות ידיך, ושמרה והצילה ה' אלקינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה מכל מיני משחית ומכל מיני פורעניות, ועשה לה אחרית ותקוה שובע ושלום וברכה כשנים הטובות, כי אל טוב ומטיב אתה ומברך השנים. ברוך אתה ה' מברך השנים."

איך טראכט אז דא איז אזוי ווי א המשך. דהיינו, קודם די ערשטע פסוק איז סתם, אפשר "מעשה ידינו" מיינט אפילו נישט עבודת השדה, סתם פרנסה וואס א מענטש טוט.

נאכדעם, ברוך השם, דער אויבערשטער גיט על המטר.

נאכדעם איז ארויסגעקומען א גרויסע שפע פון די וועלט.

נאכדעם איז מען וואריד, נאכדעם איז דער חג, ווי ס'שטייט א פסוק, יעצט איז ימי הספירה. דער רמב"ן ברענגט אויף דעם די פסוק "שבועות קציר ישמר לך", אז די טעג פון קציר דארף א שמירה. פארוואס? ס'איז שוין געוואקסן, דעמאלטס הייבט זיך אן א פחד, וואס וועט זיין? ס'וועט קומען א משחית, ס'וועט קומען א גוי, א גנב, אדער א חיה. דעמאלטס דארף דער אויבערשטער היטן.

און דעמאלטס פירט זיך עס אויס. אפשר די ענד איז נאכאמאל א חזרה, אז ס'זאל זיין אן אחרית כשנים הטובות, די יאר זאל זיין געלונגען אזויווי א גוטע יאר, אן אמת'ע יאר.

"ועשה לה" — די גרעסערע אדמה, נישט דיין קליינע פעלד

"ועשה לה אחרית" איז אפשר אויף די גרעסערע ערד, אדמה, נישט דיין קליינע שטיקל פעלד, נאר "עשה לה", די אדמה וואס מ'רעדט, די גרעסערע, די וועלט. ווייל "אחרית ותקוה" רעדט מען פון גרויסע זאכן, שלום וברכה. שלום. און די אייגענע פעלדער איז נישטא קיין מקום פאר שלום, איז דא א מקום נתעורר צו ווערן פון פראניעס, די גרעסערע, מען גיבט א שלום ארויס אויף די גרויסע אדמה.

רייט, די גאנצע שלום, שלום איז נישט א פריוואטע זאך, יעדער איינער זייט זיך זיין פעלד, ווייל די רעגן גייט פאר די גאנצע שטאט, די גאנצע לאנד.

אונזער נוסח: "וברך שנותינו כשנים הטובות"

אין אונזער נוסח זאגן מיר אנדערש, ס'איז דא אנדערע נוסח, אונז זאגן אין די ענד, איך האב קיינמאל נישט געוואוסט וואס ס'מיינט, איך מיין אז אויב מ'פארשטייט לויט די רמב"ם קען מען עס פארשטיין, מיר זאגן "וברך שנותינו כשנים הטובות". וואס זאגסטו דא? ס'זעט אויס אז ס'מיינט, ס'איז דא גוטע יארן און ס'איז דא שלעכטע יארן, מאך זיכער אז אונזערע יארן זאלן אויסקומען גוט, ס'זאל זיין א שפע, ס'זאל זיין די פראניעס. ברוך אתה ה' מברך השנים.

יא, אויך אינטערעסאנט, ער בענטשט די יאר, ער בענטשט די, יא, די יאר מיינט די תבואה, די תבואה פון וויפיל מ'מאכט.

תקע בשופר גדול — קיבוץ גליות (ברכה 10)

ווייטער, די נעקסטע איז א תפילה, אזויווי די קאפל זאגט, קיבוץ גליות.

"תקע בשופר גדול לחרותינו". דא איז ער אונז מגלה אז ביי די גאולה גייט זיין אפשר א שופר גדול. יא, די לשון איז אזויווי ביי יובל בלאזט מען שופר צו באפרייען יעדן, סאו פשטות איז אזוי, אז ס'איז דא א גאולה, קומט א שופר.

שופר של יובל — יעדער איינער צוריק צו זיין אחוזה

רייט, אויב דו מיינסט שוין יובל, כאפ איך עס אסאך בעסער, ווייל די שופר פון יובל ברענגט צוריק יעדער איינער צו זיין אחוזה. יעצט בעט מען אז די אידן זאלן צוריקגייען צו ארץ ישראל, דאס איז ממש די שופר של יובל. ס'איז אפשר אז מ'בלאזט מיט די שופר של יובל פון די גאולה.

"ושא נס" — א דגל פון נצחון

וואס קען נאך מיינען, אזויווי אזא קול הנוס, מ'זעט דארט אז ווען מ'געווינט א מלחמה איז דא א קול נצחון. **"תקע בשופר גדול לחרותינו ושא נס"** — א נס מיינט אייביג אויפהייבן א דגל פון נצחון, **"לקבץ את כל גליותינו מארבע כנפות הארץ"** — צוזאמנעמען די גליות, ווי אידן זענען צעשפרייט אין די פיר עקן פון די וועלט. **ברוך אתה ה' מקבץ נדחי עמו ישראל.** וואס איז מקבץ די נדחים, אזויווי ס'שטייט אין פסוק "אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך".

צי איז דער שופר א מליצה?

יא, איך מיין אז די שופר איז א מליצה, ביז איך האב געהערט אז דער קלויזענבורגער רב פלעגט דאווענען אויפ'ן קול, און ער פלעגט אריינלייגן אלע זיינע תורות ווען ער האט געדאווענט. ס'איז דא טעיפס, מ'קען עס הערן. איין מאל זאגט ער, "תקע בשופר גדול, רבונו של עולם, לאז שוין זיין א קליינע שופר, מאך עס נאר!" ס'איז נישט אזוי, ס'איז אן אופן מליצה, מ'רעדט דאך, יא.

"מקבץ" בלשון נוכח — דער אייבערשטער איז דער צוזאמנעמער

איך וויל דיר זאגן, מ'רופט, מ'זאגט "מקבץ". ס'איז עפעס וואס מ'וויל דער אייבערשטער זאל טון באותו רגע. אקעי, יעצט איז שוין דא, אונז זאלן שוין זיין אינמיטן, ווייל די אידן קומען זיך צוזאם. אבער די אלע יארן וואס מ'האט געזאגט איז געווען "שיהא מקבץ". די לשון "מקבץ" איז אינטערסאנט, מ'רעדט בלשון נוכח.

איך מיין אז אלע סיומי ברכות דא, אפשר אפילו "פוקח עורים", איז ווי א תפלה אויף דער אייבערשטער. דער אייבערשטער, וואס איז דער וואס נעמט צוזאם. דאס הייסט, ווען די אידן נעמען זיך צוזאם, איז ער בעצם דער צוזאמנעמער. וואס איז אזא זאך?

השיבה שופטינו (ברכה 11)

שוין. **"השיבה שופטינו".** איז "השיבה שופטינו כבראשונה". אז ס'איז אויך א לשון הפסוק "ואשיבה שופטיך כבראשונה", אז די אידן זאלן נאכאמאל האבן שופטים, צדיקים, **"ויועצינו כבתחלה".**

וואס זענען יועצים?

מ'זעט דא אז די אידן האבן געהאט א תפקיד פון יועצים. ס'שטייט אז די בני הלויים האבן געגעבן יועץ פאר אידן, יא? ס'איז געווען עפעס יועצים. יועצים אין פאליטישע קאנטעקסט מיינט נישט עצות אין ביזנעס. ס'קען אפילו זיין אז דער שופט איז דער יועץ. ס'מיינט אזוי ווי, קענסט זאגן, לידערס אדער גענעראלן, איך ווייס נישט.

איך מיין אז יועץ איז אפשר מלשון מ'קומט זיך צוזאם ביי עצה, ס'מיינט אפשר אסיפה. יועצינו זענען די קרואי מועד, די וואס קומען זיך צוזאם צו די וויכטיגע אסיפות. זיי געבן טאקע עצות, אבער ס'מיינט נישט, מ'זאל נישט מיינען עצות מיינט אזוי ווי, סתם זאכן וואס זיי האבן געלערנט. ס'איז דאך "קנינו בעצה טובה מלפניך". מ'זאל נישט מיינען אז ס'מיינט סתם א גוטע עצה וועלכע ביזנעס צו קויפן. ס'מיינט עס אויך, אבער בעיקר מיינט עס די כלליות'דיגע זאך, די הנהגת הציבור, די "מועצות ודעת" איז דאך פשט.

און די מעצה איז "גדולה התורה שניתנה בין שני יועצים".

"והסר ממנו יגון ואנחה" — שלעכטע שופטים ברענגען יגון

"ויועצינו כבתחלה", אזוי ווי אין די גוטע "אלד דעיס". דו ווייסט אז די "כבתחלה", וואס איז די מניעה? **"והסר ממנו יגון ואנחה".** מ'זעט אז ווען ס'איז דא שלעכטע שופטים, איז דא יגון ואנחה. ווען ס'איז דא גוטע שופטים, איז דא, טוט מען "יושב בצדק".

איך טייטש מיר אז דאס איז געווענליך, אז ער קוקט אריין, ער זאגט "שיבה שופטינו", ברענג אונז שופטים. נאכדעם קוקט ער ווער זענען היינט די שופטים? היינט זענען עס יאגנוב ואנאף. דאס הייסט, מען דארף אוועקנעמען פון זיי די דזשאב. און ברענגען אנשטאט דעם "ברחמים צדק ומשפט" זאלן באקומען די בענקלעך. **"ומלוך עלינו אתה לבדך".**

"ברחמים צדק ומשפט" — די דיינים רעפרעזענטן דעם אייבערשטער

ס'איז זייער אינטערעסאנט, "ברחמים צדק ומשפט" איז טייטש די דיינים זאלן דיך רעפרעזענטן. ווען די דריי דיינים זיצן בדין, ווער זיצט דארטן? רחמים, צדק, און משפט. דריי מענטשן וואס טרייען צו טון די רצון השם, און זיי רעפרעזענטן די אייבערשטער. און פארקערט, די יגנוב ואנאף, דאס איז נישט די אייבערשטער, דאס איז א סתירה, אדער ער טראכט אריין.

דער אייבערשטער טוט דורך שלוחים

א פאר פון די זאכן, די אייבערשטער איז "רופא חולי עמו ישראל" דורך די תורה וואס ער האט געגעבן חכמה, יא? "מקבץ נדחי עמו ישראל" קען אויך מיינען דורך א משיח וואס גייט בלאזן. ס'מיינט נישט אז ס'גייט זיין א משיח פון א נס. וויאזוי איז די אייבערשטער מקבץ נדחי ישראל? און וויאזוי בלאזט ער מיט א שופר? דורך דער וואס טוט די ארבעט, דער וואס טוט ברצון השם, בנבואה.

אויך דא האסטו עס ממש קלאר, "אוהב צדקה ומשפט", און ער האט געגעבן א תורה מיט א דעת וואס מען זאל מאכן א גוטע משפט, וואס די דיינים זאלן עס טון.

תירוץ די סתירה: "מלוך עלינו אתה לבדך" און "השיבה שופטינו"

אלע ברכות זענען אזוי ווי אונז רעדן, אזוי ווי "מצמיח קרן ישועה". איך פרעג אזא זאך, ס'איז א שטיקל סתירה דא, אזוי ווי מען זאגט ברענג אונז גוטע שופטים, און מען זאגט ניין, זיי מולך עלינו אתה לבדך.

אבער לויט וואס דו זאגסט, דאס מיינט עס: א שלעכטער שופט איז מולך חוץ פון די אייבערשטער, א גוטער שופט, ער איז מולך בשם השם, "וישב שלמה על כסא ה'". דו הערסט ממש וואס דאס מיינט. ווייל ווען ער איז א קאראפט שופט, טראכט ער וויאזוי קען איך מאכן געלט. ווען ער טראכט וואס איז די רצון השם, דאס הייסט וואס איז דא די יושר און די צדק על פי דין, טראכט ער פאר די טובה פון די גרעסטע קאז, פון די אייבערשטער.

ברוך אתה ה' אוהב צדקה ומשפט.

ברכת המינים (ברכה 12)

ווייטער, דא קומט ברכת המינים, וואס די רמב"ם האט פריער געזאגט אז ווען ס'איז דא מינים וואס מאכן אלעס קאליע, זיי ברענגען אונטער די גאנצע... אה, ברוך אתה ה' אוהב צדקה ומשפט. יא.

די נעקסטע איז די ברכת המינים, וואס שמואל הקטן, דער זעלבער וואס פלעגט זיך אייביג חזר'ן, אזוי ווי אונז האבן געלערנט אין פרק מפנין "אל תתמה", דער זעלבער שמואל הקטן האט געמאכט די שארפע תפילה, **"ולמשומדים אל תהי תקוה"**. משומדים מיינט... דער רמב"ם האט אונז פריער געזאגט, ווי האט אונז דער רמב"ם געזאגט אין הלכות תשובה? "שלא יסמוך על המשומדים". יא. די שניים... משומד מיינט אז ער איז, דער רמב"ם זאגט איינער וואס איז אויסגעשליטן, כורת געווען פון די פאלק, "אל תהי תקוה", זאל נישט מצליח זיין, **"כל המינים כרגע יאבדו"**.

שמונה עשרה: ברכות ולמשומדים, על הצדיקים, בונה ירושלים, צמח דוד, שמע קולנו, ורצה

ברכת "ולמשומדים אל תהי תקוה" (ברכה 12)

Speaker 1: דער זעלבער שמואל הקטן האט געמאכט די שארפע תפילה, **"ולמשומדים אל תהי תקוה"**.

משומדים מיינט, דער רמב"ם האט אונז פריער געזאגט, ווי דער רמב"ם האט אונז געזאגט אין הלכות תשובה, "שלא סייעו את המשומדים". יא. די שניים. משומד מיינט, אזוי ווי דער רמב"ם זאגט, איינער וואס האט זיך אפגעשניטן, כורת געווען פון די פאלק.

"אל תהי תקוה", זיי זאלן נישט מצליח זיין. **"וכל המינים כרגע יאבדו"**, זיי זאלן פארלירן זייער כח, און די רשעים זאלן נעבד ווערן. **"ומלכות זדון תעקר ותשבר מהרה בימינו"**.

וועם מיינט מען מיט די מלכות זדון? מלכות רומי?

איך ווייס נישט פארוואס, ווייל אין די חז"ל אין סנהדרין וואו מ'האט עס קומט ממש די צדוקים, איז דא דארט עפעס מער, עפעס האט מען דארט געהאט צו טון מיט רוים צו טון, וואס אפשר האט די גמרא נישט געקענט אינגאנצן ארויסשרייבן.

ס'איז דאך אבער גייט עס צוזאמען, אז די משומדים, וואס איז א משומד? ער גייט מיט די זייט פון די פאלעסטינער, העלאו? ער גייט מיט די זייט פון די מלכות הרשעה, די מתיוונים שבכל דור ודור, אזוי.

"ברוך אתה ה' שובר אויבים ומכניע זדים". ס'איז דא אויבים און זדים, איז אויך נאכנישט געווארן דא דערמאנט. אויבים און זדים.

דער חילוק צווישן אויבים און זדים

Speaker 1: אונז זענען זיך זאגן, יא, "וכל אויביך יכרתו". יא, "וכל אויביך". ס'איז דא אויבים, מ'מיינט די אויבים פון ישראל. מ'רעדט דאך גאנץ די ענין פון די פאלק, אזוי ווי לאום, די וואס פייטן מיט די אידן.

און זדים זעט אויס, זדים מיינט מענטשן וואס טוען זאכן בזדון. קען יא מיינען סתם רשעים, אזוי ווי מפירי תורה. יא, מ'קען זאגן אזא טייטש, די גוים, די אויבים זאל ער צוברעכן, און די זדים זאל ער מכניע זיין.

און פון ווען איז געווארן פון מלכות זדון איז געווארן מלכות הרשעה? אקעי, יא. איז די זעלבע אידיע, רייט? יא.

ברכת "על הצדיקים ועל החסידים" (ברכה 13)

Speaker 1: און די נעקסטע ברכה איז פארקערט, מ'האט א קללה פאר די רשעים און א ברכה פאר די צדיקים. **"על הצדיקים ועל החסידים"**, און נישט נאר דאס, נאר **"ועל גרי הצדק"**.

אדער חסידים און חסידים קענסטו ציילן ווי דו פארשפארסט זיך דיינע טירן, נאר די פאר הייליגע משפחות. ניין, פארקערט. ווייל גרי הצדק, ווייל שארית עמך בית ישראל. פריער אויף די ניי צוגעקומענע, און אויף די איבריגע. שארית מיינט די איבריגע, אדער די איבערלעבערס, אזוי ווי שארית הפליטה. די איבערלעבערס, יא. די רעשט פון די אידן.

אינטערעסאנט, מ'רעכנט דא אויס די גרי הצדק פאר די עמך בית ישראל.

"יהמו רחמיך" – דער בקשה פאר שכר טוב

Speaker 1: ***יהמו רחמיך ה' אלוקינו***, זאל זיך אנווארעמען, אזוי ווי "המו מעי". עס זאל אונז ערוועקן רחמים, אזוי ווי.

ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושמח קיינו עמהם. עס איז געגעבן א שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת. ס'טייטשט לכאורה, איך האב געזען אין אגרא דשמעין, און ס'דאכט זיך אז אנדערע וואונדערן זיך פארוואס מ'בעט אויף שכר טוב.

אבער ס'קען זיין אז דער פשט איז דא אזוי ווי אז די בוטחים בשמך זאלן נישט ווערן דיסעפוינטעד, נאר זאלן באקומען, נאר זאלן באקומען אזוי ווי ס'איז פריער געשטאנען אז "ומקיים אמונתו". אזא צדיק וואס פארלאזט זיך אויף דעם, אה, אזוי ווי די נעקסטע שטיקל, "לעולם לא נבוש כי בך בטחנו". אויב איינער פארלאזט זיך א גאנץ לעבן אויף די אייבערשטער'ס רחמנות און ס'געשעט נישט, איז דאך דאס א גרויסע בושה.

ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת", אז מיט דעם וואס דו גייסט מקיים זיין דיין אמונה און טאקע ווייזן אז די בטחון איז געווען אויסגעהאלטן, **"ושמח קיינו עמהם"**.

"ושמח קיינו עמהם" – א ענין פון ענווה

Speaker 1: און די טייטש פון "ושמח קיינו עמהם" איז, איך זאל אויך זיין פון די צדיקים און חסידים? דאס טייטשט עס?

איך מיין אז ס'איז א ענין פון ענווה. אזוי ווי א מענטש זאגט נישט אויף זיך, "איך בין דער גרויסער בוטח בשמך באמת", אבער גיב מיר אויך א שכר טוב. איך זאל אויך, איך בין אויך, אדער איך זאל אויך זיין פון די בוטחים בשמך באמת. ס'קען זיין.

"לעולם לא נבוש כי בך בטחנו"

Speaker 1: ***לעולם לא נבוש כי בך בטחנו"***, אונז זאלן נישט קיינמאל ווערן דיסעפוינטעד, נאר אונזער בטחון זאל זיך ארויסשטעלן ריכטיג דורך די ישועה אויף וואס מיר האבן זיך אנגעלייגט.

ברוך אתה ה' משען ומבטח לצדיקים". איך מיין אז דער פשט איז אזוי ווי, מ'האט געלערנט אז ס'איז דא די צדיקים, וואס די צדיקים זענען זיי טראסטן נישט אין די אייבערשטער, זיי האלטן נישט ביים גיין צו אים, גוט איז גוט. ס'גייט נישט די גאונים, ס'גייט נישט די מלכים, ס'גייט נישט אונטער אים.

און פון די אנדערע זייט איז דא די צדיקים, נישט נאר צדיקים, אפילו פשוט'ע אידן, אבער זיי גייען דער זד אין א זד, צוברעך די זיידע, מען העלפט די צדיקים, מען זאל נישט זאגן אז די זיידע'ס זענען מצליח און די צדיקים זענען שוואכע מעשיות. "תהיה לך טובה וכל הבוטחים בך לשמחה".

דער פארבאנד צו זכות אבות

Speaker 1: יא. ס'איז אינטערעסאנט, ווייל זיי האבן פריער דערמאנט די זכות אבות פון אברהם יצחק ויעקב. דא דערמאנט מען די... אז ס'ענדיגט זיך נישט דארט, נאר ס'איז אייביג דא, ס'איז אייביג דא די נייע הבטחה. יא.

דארף מען גלייבן אז יעדער דור איז דא צדיקים, און נישט חס ושלום ברכה לבטלה. יא.

ברכת "בונה ירושלים" (ברכה 14)

Speaker 1: ווייטער. ירושלים. **"תשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דברת"**. דו האסט מיר צוגעזאגט. יא, ווי האט דער אייבערשטער צוגעזאגט? ער האט צוגעזאגט פאר דוד, יא.

"ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו". בוי עס אויף א בנין עולם, ס'זאל מער נישט חרוב ווערן, אז דער בנין השלישי זאל זיין שוין בנין עולם.

"ברוך אתה ה' בונה ירושלים".

ברכת "את צמח דוד מהרה תצמיח" (ברכה 15)

Speaker 1: און ס'איז נישט סתם ירושלים, נאר אונז ווילן אין ירושלים ווילן אונז מלכות דוד. **"את צמח דוד מהרה תצמיח"**, דער וואס זאל צוריק אויפבליען. ער מאכט עפעס אזוי, די דימוי איז דוד ווי א בוים וואס בליעט נאכאמאל אויף.

"וקרנו תרום בישועתך". דער צמח דוד, דער אייניקל פון דוד וואס וועט זיין דער משיח, יא, זאל זיין קרן. קרן מיינט אייביג זיין מלכות, זיין גבורה, תרום בישועתך.

וואס מיינט א קרן? א קרן פון א שיף?

דיסקוסיע: וואס מיינט "קרן"?

Speaker 2: קרן איז א הארן. פריער איז א צמח, יעצט איז עס פון א בהמה, רייט? אזוויי קרני השור, אזוויי א... ס'איז אלץ משל, אבער ס'מיינט... קרן, קרן ישועה. ס'איז אלץ לשונות פון פסוקים באמת.

Speaker 1: ניין, קרן איז נישט עפעס אזוויי א נס, עפעס א זאך וואס מ'הייבט אויף, א צייכן פון נצחון. אפשר פלעגט מען ברענגען... אפשר מיינט עס א שופר? אפשר פלעגט מען האלטן א שופר ביי די... מקריב ומפריש. ס'איז אלץ זאכן משלים וואס... יא, ווייל די געדאנק דא איז אז מ'זאל זען די ישועה. מ'קען עס פארשטיין, אבער די משל, מ'דארף פארשטיין די משל. עפעס איז מיט זיין הרמת קרן, מיט זיין צמיחת קרן לדוד. יא.

"ברוך אתה ה' מצמיח קרן ישועה". ער איז צוריק מצמיח די קרן ישועה.

ברכת "שמע קולנו" (ברכה 16) – די כללית'ע בקשה

Speaker 1: די לעצטע תפילה איז א... די תפילה כללית איז אז די אלע תפילות זאלן מקובל ווערן. און וואס איז א תפילה וואו מ'בעט אויף אלע תפילות? איז דא האט דער רמב"ם פריער דערמאנט אז דא קען מען בעטן פאר די צרכים פרטיים, פאר אלעס וואס א מענטש דארף האבן. געווענליך, דער רמב"ם זאגט, אין יעדע תפילה, אין יעדע ברכה, קען מען מוסיף זיין מעין הברכה. דא קענסטו מוסיף זיין עניטינג, ווייל ס'איז א ברכה אז לייב זאל העלפן.

ווייל דער רמב"ם האט פריער מסביר געווען אז די חכמים האבן געמאכט ברכות וואס זיי האבן געהאלטן אז דאס קאווערט אלעס וואס א מענטש דארף האבן. אבער ס'איז דאך שטענדיג דא אן א שיעור נייע קאמפליקעישאנס און אזוי ווייטער.

"שמע קולנו" – אבער מ'זאגט עס נישט בקול

Speaker 1: דארטן איז שמע קולנו. **"שמע קולנו ה' אלוקינו, חוס ורחם עלינו"**. ס'איז אביסל אינטערעסאנט, ווייל מ'זאגט עס נישט בקול. ס'מיינט, פארשטייט זיך, אז ער זאל מקבל זיין די תפילה, אבער אין שמונה עשרה פונקט, דער רמב"ם זאגט דעם לשון, זאגט ער נישט ארויס בקול.

"חוס ורחם עלינו, וקבל ברחמים וברצון את תפילתנו, כי מלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו, כי אתה שומע תפילת כל פה, ברוך אתה ה' שומע תפילה".

דיסקוסיע: "כי אתה שומע תפילת כל פה"

Speaker 1: דאס איז זייער גוט. קודם, יא, "ריקם" איז פשוט'ע טייטש, אזוי ווי איך גיי בעטן היינט, זאל ער מיר אנפילן מיינע הענט, איך זאל נישט ארויסגיין אידיג.

נאכדעם זאגט ער פארוואס, אזוויי אלע, יעדע, אסאך ברכות וואס מ'זעט, ס'קומט אזוויי א קיום ביי די ענד. וואס האט ער געמיינט קיום? אז איך האב אזוי גוט געדאוונט, איך בין אזא צדיק? ניין, דאס איז געווען פריער, "לעולם ועד". יעצט זאגט ער פארוואס: ווייל דער אייבערשטער הערט אויס יעדן'ס תפילות. דאס איז די ריזען פארוואס אונז ווילן ער זאל מקבל זיין אונזערע תפילות.

Speaker 2: יא, אבער אויב ער הערט אויס עניוועי יעדן'ס, דארף מען שוין נישט בעטן אויף דעם. ס'איז אביסל אינטערעסאנט.

Speaker 1: "כי אתה שומע תפילת כל פה", און נאכדעם דעסיידסטו ווען אנצונעמען. אזוויי, קען מען...

Speaker 2: ניין, "שומע" מיינט ער איז מקבל, ער טוט געבן, נישט נאר ער הערט.

Speaker 1: יא, אבער אויב דו נעמסט אן פאר א גיוועג אז דאס איז וואס ער טוט... אקעי, אלע ברכות זענען אזוי, ווייל דו טוסט עס. מ'בעט אז ס'זאל זיין בנגלה אדער וכו'. יא.

"ברוך אתה ה' שומע תפילה". מ'מאכט אז ס'זאל זיין, מיט'ן ברכה מאכט ער אז ס'זאל זיין.

דיגרעסיע: דער מאדזיצער רב'ס וויץ

Speaker 1: אזוויי דער מאדזיצער רב האט געזאגט וועגן דעם "בורא מיני מזונות", קענסט דעם דזשאוק?

Speaker 2: נו.

Speaker 1: אז א יונגל האט געוואלט מזונות, און דער טאטע האט אים נישט געוואלט געבן. האט ער געמאכט "בורא מיני מזונות", און דער טאטע האט אים געגעבן, ווייל ס'זאל זיין א ברכה לבטלה.

האסטו דאך "המלך החפץ בחיים", יא. דאס גייט אויף אלעס, אבער ארבעט עס? ניין.

ברכת "רצה" / עבודה (ברכה 17)

Speaker 1: די נעקסטע תפילה איז אויך א בקשה אויף קבלת התפילות, אבער מער קבלת התפילות נאך בנין ירושלים. מען קען זאגן אז קבלת העבודה, היינט איז נאר דא תפילה, אבער מיט ביאת המשיח איז דא אויך די עבודת הקרבנות. איז וועגן דעם דערמאנט מען קבלת התפילה, אבער אויך קבלת העבודה, ווען ס'וועט זיין אז ס'וועט טאקע זיין די עבודה.

און איך קען זאגן אז דאס איז אזוויי מער די תפילות פרטיות פון אידן, און דאס איז די תפילה פון די עם, די תפילה וואס איז א קאלעקטיוו תפילה, די תפילתם, די תפילה פון עם ישראל.

"רצה ה' אלקינו בעמך ישראל", זאלסט ארויסווייזן דיין רצון אין עם ישראל, **"ולתפלתם שעה"**, און צו זייער תפילה, **"ושובה העבודה לדביר ביתך"**, די עבודה וואס איז דא די תפילה כללית פון עם ישראל אין בית המקדש, ממילא ברענג צוריק די עבודה "לדביר ביתך" - דביר מיינט א פאלאץ, אן ארמון - **"ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון, ויהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך"**.

ער מיינט אפשר די תמיד, קרבן תמיד? איך ווייס נישט. "ויהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך".

"ותחזינה עינינו בשובך לציון"

Speaker 1: **"ותחזינה עינינו"**, דאס איז דאך "רצה ה' אלקינו", אבער אפשר דא אונז אויכעט, איך און מיינע, דאס זאל אויך זיין א חלק פון די עם ישראל וואס באקומט די רצון ה'.

"ותחזינה עינינו בשובך לנוך לציון ברחמים כמאז", אזוויי ס'איז שוין געווען מיט אונז אין ציון.

"ברוך אתה ה', המחזיר" - וואס קומט צוריק צו ציון, **"המחזיר שכינתו לציון"**, וואס ברענגט צוריק זיין שכינה לציון.

דיסקוסיע: די חתימה "המחזיר שכינתו לציון"

Speaker 1: ס'איז זייער אינטערעסאנט, ווייל די סיום הברכה קען דאך פאסן נאר נאכדעם וואס מען זאגט "ותחזינה עינינו". די ברכה אזוי אליין שטימט עס נישט. בעצם, דאס איז ברכת עבודה, ס'קומט צו דאנקען דעם רבונו של עולם אדער בעטן ער זאל מקבל זיין די עבודה, ס'הייסט עבודת המקדש.

אז ס'קומט א איד אין גלות, און ער קען דאך נישט זאגן... ס'איז דא אן אנדערע נוסח וואס זאגט "יום טוב של אוסח לבדך ביראה נעבוד". יא, די יענע נוסח ליגט מיר אין קאפ אז מ'זאגט מזמן הבית, אזוי מיין איך, איך האב נישט קיין ראיה, ס'איז א טעאריע.

Speaker 2: ניין, ביי בית שני האט מען שוין געקענט זאגן "ושכנתו לציון", ס'איז שוין געווען צוריק.

Speaker 1: אבער איך זאג, קענסטו נישט א סך ווייטער פארן אלס יא.

שמונה עשרה: ברכת עבודה, מודים, שלום, וחילוקי נוסחאות

ברכת עבודה (רצה) — המשך דיסקוסיע

Speaker 1: בעצם איז דאס די ברכה פון עבודה, ס'קומט צו דאנקען דעם אייבערשטן אדער בעטן ער זאל מקבל זיין די עבודה, ס'הייסט עבודת המקדש. אז ס'קומט א איד אין גלות און ער קען דאך נישט זאגן, ער האט אן אנדערע נוסח, און זאגן יום טוב "שאותך לבדך ביראה נעבוד". יא, די יענע נוסח פלעגט מען זאגן בזמן הבית, אזוי מיין איך, איך האב נישט קיין ראיה, ס'איז א טעאריע.

Speaker 2: אבער ביי בית שני האט מען שוין געקענט זאגן "המחזיר שכינתו לציון"? ס'איז שוין געווען צוריק, יא.

Speaker 1: ניין, אבער איך זאג, דו קענסט דאך נישט זאגן "אותך לבדך" ווייל ס'איז יא דא. יעצט אז דו קומסט אין גלות, קענסטו דאך נישט זאגן די נארמאלע נוסח, ס'איז א טעות אין די נוסח, זאגסטו "ותשוב". אבער דעמאלטס מאכסטו דאך די סיום, זאגסטו דאך "המחזיר שכינתו לציון", ס'איז א גייט, אז ער איז מחזיר, אזוי ווי אלע ברכות.

Speaker 2: יא יא, אויך "מחיה מתים" רעדט מען פון די פיוטשער, אזוי ווי "מצמיח קרן ישועה", יא.

Speaker 1: ניין, איך זאג אז דאס איז נישט אמת'דיג א ברכה אויף החזרת השכינה לציון, יענע ברכה האט מען שוין געזאגט אין "תשכון בתוך ירושלים", מ'האט שוין געבעטן דאס. יעצט, דאס קומט נאר אריין ווייל ס'איז אזוי ווי די תחליף, מ'האט געטוישט ברכת עבודה מיט דעם.

Speaker 2: ס'איז דא וואס זאגן טאקע, איך זע, לויט וואס דו האסט געזאגט, מאכט סענס וואס מ'זאגט "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך", ס'איז דא וואס זאגן אז יא, "תחפץ בהם ותרצנו".

Speaker 1: אבער ס'שטימט, ווייל ספעציעל נאך די תפילה אויף בקשות תפילה פרטיות, מ'בעט דעם אייבערשטן, אה, אונז זענען שוין צופרידן, אונז קומען מיר אין די בתי מדרשים און מ'נעמט אן אונזערע תפילות, יעדע מנין פאר זיך? ניין, אונז ווילן די גרעסערע, אונז ווילן די עם ישראל'ס תפילה אין ארץ ישראל, וואס איז אן "עלעוועיטעד" תפילה, א העכערע מדרגה פון תפילה.

Speaker 2: אקעי.

ברכת הודאה (מודים) — ברכה י"ח

Speaker 1: י"ח, דא די לעצטע דריי, אזוי ווי די ערשטע דריי זענען שבח און די לעצטע דריי זענען הודאה. שבח טייטש, ווי זאגט מען? שבח מיינט מ'רעדט וועגן די גדלותו של הקדוש ברוך הוא, און דא מ'דאנקט אים, מ'איז מודה אויף דעם וואס ער האט אונז געגעבן, מ'רעדט שוין מער פערזענליך, ס'איז א גדלות וואס ער ווייזט ארויס אויף אונז.

יא, דאס איז שוין די צווייטע פון די לעצטע דריי, מ'דארף פארשטיין וואס איז "רצה" הייסט הודאה, "איי העוו נא איידיע". **מודים אנחנו לך**, אונזער מודים, ס'איז א ברכת הודאה, **שאתה הוא ה' אלקינו, צור חיינו מגן ישענו**. איך וואלט געזאגט אן עברי טייטש, שאתה, אזוויי דער רמב"ם האט אונז אויסגעלערנט אין די ברכה פון ברית מילה, אין לשון הקודש אסאך מאל זאגט מען ש' און ס'מיינט על ש'. סא, מודים אנחנו לך על שאתה הוא ה' אלקינו, מיר דאנקען דעם רבונו של עולם אז ער איז אונזער באשעפער.

און נישט נאר דאס, וואס מיינט א באשעפער? אז ער געבט אונז אלע זאכן. וואס מיינט אלוקינו? צור חיינו מגן ישענו, מיר האבן שוין גערעדט די לשון ביי ברכת קריאת שמע, "ומשגב לנו". **אתה הוא לדור ודור.**

דיסקוסיע: וויאזוי צו צעטיילן די ווערטער "אתה הוא לדור ודור"

Speaker 2: אה, אינטערעסאנט. דא רעדט מען אויך פון נצחי. זעסט, לויט דיין סדר, "אתה הוא לדור ודור", נישט נאר "לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך". מ'קען דאס לערנען, איך האב אסאך מאל געמיינט אז "צור חיינו מגן ישענו אתה הוא", און דא "לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך", אז יעדע דור גייען אידן זיין מודה. אבער מ'קען לערנען "אתה הוא לדור ודור".

Speaker 1: ס'איז דא מחלוקת צדיקים וויאזוי צו צעטיילן די ווערטער. איך ווייס ווער ס'האט זיך אויסגעמאכט אזוי, באט אויב דו ווילסט קען מען מאכן אזוי. מ'קען עס לייגן אינצווישן, יעדער איינער זאל מאכן זיינס אליינס. יא.

המשך נוסח ברכת מודים

Speaker 1: **"אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך, על חיינו המסורים בידך"**. אזוויי מיר האבן געלערנט אויך צופרי, וואס איז געווען די לשון? "בידך אפקיד רוחי". וואס מיר זאגן ביי מעריב שטייט דאך אויך, "על חיינו המסורים בידך", אונזער לעבן איז מסור בידו, און אונזערע נשמות זענען פקדונות בידו.

"ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים". "ערב ובקר וצהרים" גייט שוין צוריק אויף "נודה לך ונספר תהלתך", אויף דעם דאנקען מיר ערב ובקר וצהרים, ניין? אדער די נסים ונפלאות זענען... לכאורה, "שבכל עת" האט שוין געקאווערט. "ועל נסיך וטובותיך שבכל עת", אויף דעם זענען מיר "נודה לך ונספר תהלתך ערב ובקר וצהרים". קען זיין, איך ווייס נישט. איך האב געזען אז די מפרשים זאגן די צוויי פשטים וועגן דעם.

ווייטער, **"הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך"**. ענדיגט זיך קיינמאל נישט די רחמים.

סיום ברכת מודים

Speaker 1: ווייטער, **"כל החיים יהללוך סלה הגדה"**. אה, דאס איז די סיום. **"כי טוב הוא אל הטוב, ברוך אתה ה' הטוב שמך ולך נאה להודות"**. יא. די לעצטע ברכה, ברכת שלום.

איך מיין אז פון דעם קען זיך מיר משער זיין, דו ווייסט ווי ס'הייבט זיך אן די סיום? "כי טוב הוא אל הטוב". יא, אבער אפשר דאך "כל החיים". איך פיל אז ס'גייט אזוי ווי, ווייל באלד וועט מען זען, "על כל אלה" לייגט מען דא אריין אינצווישן. ס'גייט אזוי ווי א כלל, "נודה לך על הכל", מ'לייגט אריין פארשידענע פרטים, "על החיים", "על הזה", און דאך זאגט מען אבער, אזוי ווי א נשמעת, מ'קען זיך נישט ענדיגן אין אלע פרטים, "כלו רחמיך", האסט דאך מער רחמים וויפיל איך קען דא אויסרעכענען, ס'איז מיר שוין יעדע איינע דאנקען, "כל החיים". עפעס אזוי.

איך מיין אז אויך די טייטש פון "הטוב שמך ולך נאה להודות", אז פאר דיר אייבערשטער איז פאסיג צו דיר צו דאנקען. אז דו דאנקסט פאר א מענטש, ענדיגט זיך עס, ער איז נישט אמת'דיג נאה להודות, ער האט א קליינע טובה געטון פאר דיר. דער אייבערשטער מאכט אלע טובות, זיין נאמען איז אליינס טוב, איז "לך נאה להודות", אדער "טוב להודות לשמך". דאס איז די טייטש.

ברכת שלום — ברכה י"ט

Speaker 1: אקעי, יעצט ברכת שלום. **"שים שלום טובה וברכה"**, שלום, טובה, וברכה, חן וחסד, זעקס בקשות. **"שלום טובה וברכה חן**

וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך". אה, נישט "ועל כל ישראל עמך". **"ברכנו כולנו במאור פניך"**. דאס האט צו טון מיט די ברכת כהנים, "יאר ה' פניו". דאס איז די טייטש. **"כי במאור פניך"**, ווייל ווען ס'איז דא די מאור פנים, **"נתת לנו ה' אלקינו תורה וחיים אהבה וחסד צדקה ושלום"**. ס'זאל אייביג זיין א מאור פנים, וועט אונז ווייטער געבן די דערמאנטע ברכות. **"וטוב בעיניך"**, ס'זאל זיין טוב בעיניך, יא, **"לברך את עמך ישראל בכל עת בשלום"**. אדער ס'זאל זיין, אדער ס'איז א שבח, אז "כי טוב בעיניך לברך את עמך ישראל בשלום". דא האט מען געענדיגט די לעצטע ברכה, דאס איז די ענד, מען ענדיגט מיט שלום.

פארוואס ענדיגט מען מיט שלום?

Speaker 1: איך טראכט, מען דארף פארשטיין, די גמרא זאגט, אונז האבן גערעדט וועגן די... אז די שלש אחרונות זענען אזוי ווי הודאה. בפרט שטימט עס נאר אויף די אכצנטע ברכה, ברכת מודים.

איך טראכט אז ס'איז מער אזוי ווי דאס איז דער וועג ארויס. מ'גייט ארויס, מ'בעט "רצה בעבודתך", כאילו מ'האט שוין געענדיגט די תפילה, און מ'בעט דער אייבערשטער זאל עס אנעמען. מ'דאנקט אים אויף אלעס, און מ'זאגט אזוי ווי ווען דער אייבערשטער וואלט געווען א מענטש, וואלט מען געזאגט "גוד ביי", "שלום שלום", כאילו מ'געבט פאר דעם מענטש א ברכה. אבער פאר'ן אייבערשטן קען מען דאך נישט געבן א ברכה. ווען איך זאג "שלום" פאר דיר, געב איך דיר א ברכה, דו זאלסט האבן פרידן. דאס איז אזא "נפרד לשלום".

Speaker 2: רייט, אבער ביי דער אייבערשטער, ער געבט אונז אלעס, סאו זאגט מען אז דער אייבערשטער זאל אונז בענטשן בשלום. אבער ס'איז באמת אזוי ווי די גמרא זאגט, "כעבד הנפטר מרבו, נותן לו שלום והולך לו".

חילוקי נוסחאות: משיב הרוח ומוריד הגשם / ברכת השנים

Speaker 1: שוין, איז דא גייט ער אריין אויסרעכענען די חילוקים ווען מ'זאגט אנדערש ביי די ברכת השנים, ביידע, וואס מ'איז מזכיר גשמים בגבורות און שפעטער ביי ברכת השנים.

נוסח ימות החמה — בגבורות

Speaker 1: אין די ימות החמה, דארט וואו מ'האט געזאגט "משיב הרוח ומוריד הגשם" ביי די ברכה שניה, זאגט מען "רב להושיע", און אנשטאט "משיב הרוח ומוריד הגשם" זאגט מען "מוריד הטל", ווייל אין ימות החמה איז נישט א גוטע זאך גשם, אבער טל איז אייביג גוט. און מ'גייט צוריק צום "מחיה חיים בחסד".

נוסח ימות החמה — בברכת השנים

Speaker 1: און ביי ברכה תשיעית, די ברכה פון ברכת השנים, זאגט מען דעם נוסח אין בקייץ: **"ברכנו ה' אלקינו בכל מעשה ידינו, וברך שנתנו בטללי רצון"**, אויך פאר די זעלבע סיבה, מ'בעט נישט אויף טל ומטר, נאר אויף טללי רצון. **"ברכה ונדבה כשנים הטובות, ברוך אתה ה' מברך השנים"**.

פארוואס איז דער זומער-נוסח קירצער?

Speaker 1: שוין, יעצט דא איז דא א סתירה, פארוואס איז עס געווארן אסאך קערצער? דאס הייסט, ווייל די גאנצע לאנגע נוסח וואס דער רמב"ם האט געהאט אויף "ברכנו" איז אלעס אז די תבואה זאל וואקסן. יעצט איז שוין געוואקסן, ס'איז נישטא וואס צוצולייגן. ס'איז נישט נאר די חילוק פון טל ומטר לויט'ן רמב"ם, און ס'איז דא היינט אויך וואס טוען אזוי. יא, ס'איז די גאנצע זאך, די גאנצע סדר פון "ברך עלינו" מאכט נאר סענס ווען די שנה האלט אינמיטן וואקסן די בכורים פון [illegible]י זומער. ס'איז שוין דא, ס'איז א שאד אוועקצונעמען, ס'איז דאך גוט, אלעס ווערט אסאך קורצער די ברכה.

Speaker 2: ניין, איך זע אז טייל פעלט נאך יא וויכטיג אויס. איך ווייס, עפעס דאס איז נאך די לעצטע זאך וואס קען נאך קאליע ווערן די לעצטע מינוט.

הבדלה בחונן הדעת

Speaker 1: ווייטער, די נוסח פון ברכת הבדלה בחונן הדעת. זאגט דער רמב"ם, בליל מוצאי שבת ומוצאי יום הכיפורים ומוצאי יום טוב, מברך ברכה רביעית בנוסח זה. ביי די פערטע ברכה, בברכת הדעת, זאגט מען אזוי, הייבט מען אן **"אתה הבדלת בין קודש לחול"**, און מ'זאגט אזוי, **"ואתה הבדלת בין קודש לחול, בין אור לחשך, בין ישראל לגוים, בין יום השביעי לששת ימי המעשה"**. דער אייבערשטער איז מבדיל, ער מאכט די קאטעגאריעס בין קודש לחול. **"כשם שהבדלת בין קודש לחול, כך פדנו והצילנו מכל מיני משחית ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבא בעולם, ושמרנו מן הכל, וחננו מאתך דעה בינה והשכל, ברוך אתה ה' חונן הדעת"**.

חילוק צווישן רמב"ם'ס נוסח און אונזער נוסח

Speaker 1: אונזער נוסח הייבט זיך אן אביסל אנדערש. ס'שטייט "אתה חוננתנו". איך מיין אז אונזער נוסח האט געמאכט צו טוישן די נוסח, ווייל דער רמב"ם הייבט זיך אן "אתה הבדלת", ממילא דארף ער קודם זאגן "אתה חונן" און נאכדעם זאגט ער "אתה הבדלת". און אונז וואס ביי אונז שטייט "אתה חוננתנו למדע תורתך ותלמדנו", סאו דו האסט שוין איבערגעטייטשט, דו האסט שוין געזאגט "אתה חונן", נאכדעם זאגסטו "ותבדיל". סאו מ'דארף נישט נאכאמאל זאגן "אתה חונן" פארדעם.

אבער אויך ביי אונז איז אנדערש די בקשה וואס מ'בעט, נישט פון גשמיות, נאר מ'זאגט "והכל עלינו מחטא ועון ומדיבוק מדות רעות, ותבדילנו בין קודש לחול". מ'בעט אז די הבדלה, אזוווי דו האסט געמאכט א הבדלה צווישן שלעכטס, זאל זיין א הבדלה צווישן אונז און שלעכטס. די שלעכטס וואס מ'דערמאנט איז מער בראש חודש ובחולו של מועד איז דא די הוספה פון יעלה ויבוא ביי ברכת רצה.

יעלה ויבוא — ראש חודש וחולו של מועד

Speaker 1: דער רמ"א ברענגט, ראש חודש וחולו של מועד מוסיפין בברכת שבע עשרה, ביי די זיבעצנטע ברכה, סיי ערבית, שחרית און מנחה, און מברך אותם בנוסח זה.

נוסח יעלה ויבוא, עננו, ועל הניסים לפי הרמב"ם

נוסח יעלה ויבוא — ראש חודש וחול המועד

די שלעכטס וואס מ'דערמאנט איז מער בתחום המצוות.

ווייטער, ביי ראשי חדשים ובכלות על מועד, איז דא די הוספה פון יעלה ויבוא ביי ברכת רצה. דער רמב"ם, ביי ראשי חדשים ובכלות על מועד, אין מוסף ביי ברכת שבע, ביי די זיבעצנטע ברכה, סיי ערב שבת און מנחה, און מברך עושה מנוסח זה, ברענגט ער נאכאמאל די ברכת רצה, און דערנאך ברענגט ער די גאנצע שטיקל רצה. ווייל דער רמב"ם האט נישט געהאט קיין סידור וואס ס'שטייט קיין אנווייזונג פון יעלה ויבוא, ער דארף דאך עס זאגן ווי ס'איז די סדר. אה, האט ער אויך אנגעהויבן פון אתה חונן.

אלעמאל, די אלע הוספות, ס'הייבט זיך אן אביסל פריער און ס'ענדיגט זיך אביסל נאכדעם, כדי ס'זאל קענען זיין קלאר ווי אזוי מ'זאגט די ברכה, ווי ס'גייט אריין.

יא, למשל, רב לוי ישיע מורי דתלית, ער האט אנגעהויבן ביי די ווערטער רב לוי ישיע. אקעי, ס'איז איין קליינע זאך.

נוסח ברכת רצה מיט יעלה ויבוא

רצה ה' אלקינו בעמך ישראל, ולתפילתם שעה, והשב את העבודה לדביר ביתך, ואשי ישראל ותפילתם מהרה באהבה תקבל ברצון, ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.

און מ'זאגט דא אזוי: **אלקינו ואלקי אבותינו, יעלה ויבוא ויגיע.** ס'זאל אנקומען, אבער ס'איז... מ'זאגט אז ס'איז אסאך לשונות. **יעלה ויבוא ויגיע, יראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר לפניך, זכרונינו ופקדונינו, וזכרון אבותינו, וזכרון ירושלים עירך, וזכרון משיח בן דוד עבדך, וזכרון כל עמך בית ישראל.** די אלע זכרונות זאלן ארויפקומען און זאלן ברענגען אזוי

ווי פליטה, פליטה מיינט אזוי ווי הצלה. **לטובה, לחן, לחסד ולרחמים, לחיים ולשלום ביום ראש החודש הזה.**

און די לשון ר' אליעזר: **רחם בו עלינו והושיענו, זכרנו ה' אלקינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים, בדבר ישועה ורחמים, חוס וחננו ורחם עלינו, ומלטנו בו מכל צרה ויגון, ושמחנו בו שמחה שלימה.** א שיינערע לשון ווי אונזערע, אפשר אביסל לענגער.

ותחזינה עינינו בשובך לנוך לציון ברחמים, כי אתה ברחמיך הרבים תשוב אליה. ברוך אתה ה', המשיב שכינתו לציון.

נוסח פאר חול המועד

אין חול המועד זאגט מען נישט "ביום ראש החודש", נאר מ'זאגט "ביום", די לשון הרמב"ם איז "ביום מקרא קודש הזה, ביום מועד חג המצות הזה", אדער "ביום מועד חג הסוכות הזה", און מ'גייט ווייטער "הרחמן הוא ינחילנו".

אינטערעסאנט, ער זאגט דא "ביום מקרא קודש הזה, ביום מועד". מער ווי אונז זאגן. ס'איז אינטערעסאנט, ווייל לכאורה מקרא קודש איז נישט חול המועד. דארט שטייט "שבעת ימים, וביום השביעי מקרא קודש". ס'איז אינטערעסאנט אז דער רמב"ם זאגט אויך דאס אויף חול המועד. אויף יום טוב פארשטיי איך אז מ'זאל זאגן מקרא קודש, אבער חול המועד איז אביסל שוועך. לכאורה וואלט מען געדארפט זאגן נאר "מועד", ווייל ס'איז נאך נישט קיין מקרא קודש. אהם, ס'איז אינטערעסאנט טאקע.

נוסח עננו — ביום התענית

ביום התענית איז דא א הוספה ביי די זעכצנטע ברכה, ברכת שמע קולנו. אנשטאט ברכת שומע תפילה זאגט א יחיד... אה, דער יחיד זאגט אזוי, מ'וועט שוין זען, דער שליח ציבור וועט זיין אנדערש.

נוסח עננו פאר יחיד — אין ברכת שמע קולנו

מ'זאגט **"שמע קולנו ה' אלוקינו, חוס ורחם עלינו, וקבל ברחמים וברצון את תפילתנו"**, און דא לייגט מען אזוי אריין, **"עננו ה' אלוקינו עננו ביום צום התענית הזה, כי בצרה גדולה אנחנו"**. דאס איז מסתמא מער פאסיג פאר תענית גשמים, אדער ס'איז א טאג וואס מ'צייכנט אפ א צרה גדולה. **"אל תסתיר פניך ממנו, אל תעלם אזנך משמוע תפילתנו"**. דאס איז דאך א תענית איז דאך אייביג וואס ס'איז שוין דא א הסתר פנים, הער אויף די הסתר פנים, זיי מקבל די תפילות, **"והיה קרוב לשועתנו, טרם נקרא ואתה תענה"**. סא אין די פיוטשער זאל זיין "טרם נקרא ואתה תענה", יעצט בעטן מיר דיך זאלסט ענטפערן פאר יעצט.

דיסקוסיע: פשט אין "טרם נקרא ואתה תענה"

Speaker 1: מיר האבן געהאט א פשט ווען מיר האבן געלערנט פריער וועגן דעם, איך געדענק שוין נישט וואס ס'איז געווען. אהה. דו געדענקסט?

Speaker 2: ניין, אבער מ'קען הערן אזוי, יעצט ענטפער אונז, און ס'זאל מער נישט אנקומען צו אזא צרה אז מ'זאל דארפן דורכגיין אזויפיל טראמע ביז דו ענטפערסט. נעקסט טיים, לאמיר עס מאכן געהעריג, "טרם נקרא ואתה תענה".

Speaker 1: ס'איז אויך אינטערעסאנט וואס די כוונה איז "טרם נקרא". מ'זאגט דאך אייביג ברכת השנים, מ'בעט אייביג אויף גשמים. "טרם נקרא ואתה תענה, נדבר ואתה..." די "נדבר" דא מיינט אויך אויף טרם. "טרם נדבר ואתה תשמע". אזוי ווי דער נביא זאגט, "טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע". ס'קען אויך זיין אז ס'מיינט סתם זייער שנעל. כמעט ווי "אלי תרם", כמעט, ממש די מינוט. ס'איז ממש נאך פאר, ליטעראלי.

איך ווייס נישט וואס דאס מיינט.

Speaker 2: כי אתה שומע תפלת... ניין, דא זעט אויס אז ס'זאל נישט אויספעלן "קריעה". "קריעה" זעט אויס ווי א גרעסערע דעמאנסטרעישן. נאר פשוט "נדבר" ווייטער וואס איז נישט פאר. ווייל איך האב געמיינט אז די "נדבר" גייט אויך ארויף אויף די ווארט "תרם". אבער ס'קען זיין פארקערט, "תרם נקרא", נאך פאר מ'גייט צו "קריעה". "קריעה" מיינט עפעס אן אסיפה, א "קורא בקול רם".

Speaker 1: יא, יא.

Speaker 2: נאר וואס זענען מיר דארט ביי? נאך אפילו פלענער זאל מען בעטן "תרם", אזוווי ס'שטייט אין תנ"ך "בטרם יקראו", נאך פאר זיי האבן געשריגן. נאר אויב זיי מיר דארפן אים, זאל מען נאר אנהייבן רעדן, קיין רעדן מיט די טאטע'נס. ס'זאל זיין גענוג די ברכת "ברוך אליינו", מ'זאל נישט האבן קיין טענות מיט קיין... יא.

כי אתה שומע תפלת כל פה, ברוך אתה ה' שומע תפילה.

נוסח עננו פאר שליח ציבור — ברכה בפני עצמה

ווי שליח ציבור עומד נוסח זה ברכה בפני עצמה, מ'זאגט אן עקסטערע ברכה אויף דעם. ויהא אחר ברכה שביעית, נאך דארטן ברכת גואל ישראל, זאגט מען, **"עננו ה' אלוקינו עננו ביום צום התענית הזה, כי בצרה גדולה אנחנו"**, און די זעלבע סיום, **"אויב זיי מיר דארפן אים, ה' אלהינו, כי אתה עונה בכל עת צרה וצוקה, פודה ומציל"**.

ווייל "פודה ומציל" לייגט ער צו, רייט? אה, **"כי אתה עונה בכל עת צרה וצוקה, פודה ומציל"**, ווייל מ'האט דאך א ספעציעלע חתימה, דאס איז די הקדמה צו די חתימה, **"ברוך אתה ה' העונה בעת צרה"**.

דיסקוסיע: פארוואס דער יחיד זאגט נישט א ברכה בפני עצמה

Speaker 1: פארוואס דער תפילת יחיד זאגט דא נישט די יחיד? אניש ווייס נישט פונקטליך, איך געדענק נישט מ'דארף...

Speaker 2: אבער א יחיד, די כלל איז אז א יחיד מאכט נישט קיין אייגענע ברכות. א יחיד לייגט אריין זיינע בקשות אין די ברכות פון שמונה עשרה. די ציבור האט א צד, א גאווה, א תענית ציבור. יעדער יחיד דאוונט בתור ציבור, אבער בכלל, די תפילת יחיד הייסט אזוי ווייל א יחיד... אבער די ציבור קען צולייגן. אזוווי בכלל ביי א תענית ציבור לייגט מען צו נאך ברכות אפילו.

Speaker 1: אה, אמת, ס'איז דא אזא זאך, איך געדענק נישט פונקטליך.

Speaker 2: ביי א תענית ציבור האט מען צוגעלייגט נאך אן עקסטערע ברכה.

נוסח ברכת בונה ירושלים ביי תשעה באב

ביי תשעה באב האט מען צוגעלייגט אן עקסטערע ברכה. נישט א ברכה, א נוסח.

אה, אין די... דארט איז עס אביסל אנדערש, אין ברכת בונה ירושלים. ביי תשעה באב מברך ברכת ארבע עשרה בנוסח זה, טוישט מען די ברכת ארבע עשרה, אנשטאט די געוועגליכע ארבע עשרה זאגט מען א ספעציעלע פאר תשעה באב.

רחם ה' עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך. און די ירושלים איז **העיר האבלה, החרבה, השוממה, הנתונה ביד זרים, היושבת** אזוווי אן אלמנה, אזוווי מ'זאגט אין מגילת איכה **"וראשה חפוי"**, מיט אראפגעבויגענעם קאפ, **כאשה עקרה שלא ילדה**, אזוווי אן עקרה וואס האט נישט געבוירן קיין קינדער און זי איז טרויעריג. **וירשוה לגיונים**, לגיונים איז א "לעגיאן", יא, דאס איז א וועלכע ווארט? א לאטייניש ווארט פון א רוימישע ארמיי, א לעגיאן. לגיונים, מיליטער האט עס איינגענומען, **וירשוה עובדי פסילים, ויתנו את נבלת עבדיך.** ירשוה מיינט נישט גע'ירש'נט, עס מיינט פארטריבן, יא, אזוווי איבערגענומען, איינגענומען. **עובדי פסילים, ויתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ.** דאס איז א פסוק, יא. דאס איז אן ענין פון דערמאנען די צער פון תשעה באב וואס איז דעמאלטס געשען.

על כן ציון במרר תבכה, ירושלים תתן קולה. לבי לבי על חלליהם, מעי מעי על הרוגיהם. און ס'איז שוין גענוג געווען, יא, מ'רעכנט עס אויס אזוווי מ'איז מעורר רחמי שמים. **אז ראה ה' והביטה ורחם שוממותיה,** האב רחמנות אויף די פארוויסטע ירושלים, **ונחמה. כי אתה ה' באש הצתה**

ובאש אתה עתיד לבנותה, ככתוב ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. בתוכה מיינט אין ירושלים, יא, ירושלים וועט האבן א חומת אש, און די שכינת ה' וועט זיין דארט לכבוד.

דיסקוסיע: "באש הצתה" vs. "באש יסדתה" — חילוק צווישן דעם רמב"ם און אונזער נוסח

ס'איז דא א גרויסע חילוק דא פון די רמב"ם'ס נוסח און אונזער נוסח. אונז זאגן "באש הצתה", דא שטייט "באש יסדתה". דער רמב"ם האלט בכלל נישט די גאנצע זאך אז ס'איז פארברענט געווארן און מיט דעם גייט מען עס בויען. דער רמב"ם זאגט "באש יסדתה".

האב איך געטראכט אפשר מ'מיינט די עמוד אש ווען די אידן זענען ארויס פון מצרים. ווי זעט מען אז דער בית המקדש איז געווארן נוסד באש? אז די מנורה איז ארויסגעקומען, ער האט אריינגעווארפן א גאלד און ס'איז ארויסגעקומען אש. ווען מ'דארף טראכטן, יצאתו, שטימט אזוי ווי ס'איז פארברענט געווארן באש. אפשר די פסוק אליינס, "ואני אהיה לה חומת אש". אבער דארט איז נישט באש יסדתה, נאר בה' יסדתה, די אש איז א דימוי. זעט אויס ווי אש איז די יסוד, אפשר מ'מיינט צו זאגן באש, מיט די בית המקדש האט מען מחנך געווען מיט קרבנות, מיט די אש פון די מזבח. איך ווייס נישט, פלאי פלאות. יא, בכלל, ה' בונה ירושלים.

נוסח על הניסים — פורים

יא, פורים לייגט מען צו ביי ברכת שמונה עשרה, לייגט מען צו נאך מודים, אין מיטן מודים לייגט מען צו די ספעציעלע ברכה אויף פורים.

נוסח על הניסים פאר פורים

זאגט דער רמב"ם די גאנצע ברכת מודים, **מודים אנחנו לך** וכו', **און דא זאגט מען על נסיך שבכל יום ויום, על נפלאותיך שבכל עת ועת,** און דא זאגט מען אויף די ספעציעלע ניסים, אויף די ניסים וואס מ'האט געמאכט איינמאל. **על הניסים ועל הגבורות ועל התשועות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה,** די פריערדיגע יארן אין די טעג אין די לוח. **בימי מרדכי ואסתר, כשעמד המן הרע,** אזוויי ס'שטייט אין די מגילה "המן הרע הזה", **על עמך בית ישראל, לבקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, ושללם לבוז,** ער האט געוואלט צוגיין זייער שלל. **ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם,** צו די אידן, **בעת צרתם, דנת את דינם ורבת את ריבם, נקמת את נקמתם, והפרת את עצתו** פון המן, **וקלקלת את מחשבתו, והשבות לו גמולו בראשו,** אז מ'האט באצאלט המן מיט אן עונש פאר זיינע מעשים, **ותלו אותו ואת בניו על העץ.**

מ'האט אים צוריקגעצאלט בראשו וואס ער האט, עפעס אזוי מיינט עס, אזוויי די גמרא שטייט אזא לשון, אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם, דאס וואס ער האט געוואלט טון האט מען אים צוריקגעטון אויף זיין קאפ. **והנהו,** דאס איז דאך די גאנצע זאך דא, די סיבה, **ועשית לך שם גדול בעולמך עד היום הזה.** קידוש השם, **ועל עם ישראל עשית פלא ונסים,** און מען ענדיגט מיט אזא בקשה, **כשם שעשית עמנו פלא ונסים כך עשה עמנו נסים וגבורות בעונה הזאת.**

און דאס איז טאקע אינטערעסאנט, ווייל דא בעט מען אויף נסים וגבורות ביי א ברכה ביי אידן,

הרחמן הוא יזכנו...". אינטערעסאנט, ווייל דא בעט מען אויף נסים וגבורות. ביי ברכת המזון האט דער רמב"ם דערמאנט די זאך פון אויב מען האט פארגעסן יעלה ויבוא, זאל מען זאגן הרחמן? ניין. דער רמב"ם איז בכלל נישט דערמאנט די ברכת הרחמן? ניין, ס'איז נישט אריינגעפארן פאר'ן רמב"ם דארט. ווייל דארטן איז דא די זאך, פארוואס זאל מען בעטן אויף נסים?

דער פשט פון "נסים" — נישט למעלה מדרך הטבע

יא, אבער וואס איז נישט קיין קשיא, ס'איז נישט אן אמת'דיגע קשיא. נסים מיינט אז דער אייבערשטער זאל אונז העלפן, ס'מיינט נישט למעלה מדרך הטבע. ס'שטייט נישט אז מ'זאל גארנישט טון, טאקע נישט. ס'מיינט נישט למעלה מדרך הטבע, וואס ער זאגט אז מ'זעט בכל יום. ס'מיינט נישט א נס וואס איז למעלה מדרך הטבע, ס'מיינט נישט תפילת שוא, וואס זיי האבן געלערנט, אז דער אייבערשטער זאל טוישן די זכר פאר א נקבה, נישט דאס איז די ווארט.

נוסח חנוכה

אקעי. און די זעלבע זאך איז חנוכה. יעצט גייט ער אויסרעכענען די נוסח פון חנוכה. **"בחנוכה מברך..."**. וואס זאל ער ענדיגן? **"חנוכה..."**. חנוכה אויך טוישט מען די ברכה פון... אין אונזער סידור שטייט אז ס'איז דא על הנסים, ס'איז דא צוויי, פאר חנוכה און פורים. דער רמב"ם האט געטראכט אז ס'איז צוויי אנדערע זאכן, הגם זיי האבן די ענליכע פתיחה וחתימה אזוויי חנוכה און פורים.

אבער דער רמב"ם האט געשריבן עקסטער, **"מודים אנחנו לך בזמן הזה..."**. און נאכדעם רעדט ער פון **"דיני תפלות שבעת הרחמים"**, **"על הנסים ועל הגבורות ועל המלחמות..."**. ס'איז די זעלבע געזאגט אנהייב, רייט? ניין, ס'איז נישט די זעלבע געזאגט.

Speaker 2: אה, סאו פורים שרייבט ער נישט מלחמות?

Speaker 1: אינטערעסאנט. **"ועל התשועות ועל הפדות ועל הפורקן"**. אה, ס'איז אנדערש. **"שעשית עמנו..."**. אינטערעסאנט, חנוכה און פורים איז געווען נאר נסים, גבורות, און תשועות. און חנוכה איז געווען מלחמות, און פדות, און פורקן. **"שעשית עמנו בימים ההם בזמן הזה"**. און מ'פארציילט די מעשה, אז **בימי מתתיהו בן יוחנן** איז געקומען מלכות יון, און זיי האבן געוואלט **לבטלם מתורתך ולהעבירם מחוקי רצונך**, און דער אייבערשטער האט געהאלפן **ברחמיך הרבים, המוסרם ביד חלשים, דנת את דינם ורבת את ריבם ונקמת את נקמתם.** אז דו געב נצחון מיט חילוקי שמות, און די זעלבע זאך, דא הייבט מען שוין אן צוריק די זעלבע נוסח אזוויי פורים, **רסיסים לשמך הגדול ולמלך**, איך מיין אז דער שם הגדול קאנעקט מיט דעם וואס מ'זאגט שפעטער א **טוב שמך ולך נאה להודות.** איך מיין ביי ביידע מאל ממש זאגט מען די זעלבע ענין, אז ס'איז געווען דער ענין פון **השיבות לו גמולו בראשו**, אז דאס וואס זיי האבן געפלאנט איז געשען צו זיי.

דיסקוסיע: "דנת את דינם" און "השיבות לו גמולו בראשו"

Speaker 2: רב, ביי ביידע איז דא דנת את דינם.

Speaker 1: ניין, דאס איז צוויי אנדערע זאכן. ביי ביידע איז געשען די נקמה אז דאס וואס זיי האבן געפלאנט פאר אידן איז געשען צו זיי. דנת את דינם שטייט ביי ביידע, אבער **השיבות לו גמולו בראשו** איז א ספעציעלע זאך פאר המן. יא, דער אייבערשטער האט זיך אנגענומען פאר דיר, און דאס מיינט עס, רייט, ער האט גענומען אונזער זייט. און אזוויי ס'איז געטון געווארן פאר זיי, זאלסטו טון פאר אונז **בעת ובעונה הזאת,** אינטערעסאנטע לשון, **ועל כולם אנחנו מודים**, און מ'פירט אויס די ברכה.

קדושה פון שליח ציבור

אקעי, יעצט דארף מען לערנען וועגן נאך צוויי זאכן אין די ברכה. איינס איז וועגן קדושה וואס דער שליח ציבור זאגט, און די צווייטע איז וועגן עשרת ימי תשובה וואס מ'טוישט. אקעי, סאו אזוי, דער רמב"ם זאגט אזוי, אונז טראכטן אויך נישט דערפון, אונז קוקן אן אז מ'שטאפט זיך ביי די דריטע

נוסח "על הנסים" פאר חנוכה און פורים, קדושת השליח ציבור, און דינים פון עשרת ימי תשובה

נוסח "על הנסים" — חנוכה און פורים

Speaker 1: וואס איז דא די זאך? **"שעשה מופת וגבורה בעולם הזה"**, ער האט געמאכט א קידוש השם בעולם הזה, **"לעמך ישראל לעשות להם פלא ונסים"**. און מען ענדיגט מיט אזא בקשה, **"כשם שעשית עמהם פלא ונסים, כך עשה עמנו נסים וגבורות בעת ובעונה הזאת".**

אה, אינטערעסאנט, ווייל דער רמב"ם האט... אקעי. און מען גייט צוריק, **"ועל הכל ה' אלקינו אנחנו מודים לך... טוב שמך ולך נאה להודות...**

ברכה, און נאכדעם זאגט מען קדושה. דער רמב"ם זאגט אז דער שליח ציבור זאגט די דריטע ברכה אין אן אנדערע נוסח, ברכת הקדושה, ער האט א לענגערע ברכת הקדושה וואס איז כולל אין אים וואס דער ציבור אויך ענטפערט. רייט, און דאס גייט ער זאגן אין די נעקסטע שטיקל. וואס זאגט דער שליח ציבור? ס'איז אויך דא פארשידענע נוסחאות שבת און אין די וואכן, און דער רמב"ם זעט אז ס'איז דא אן איין נוסח וואס ער זאגט אלעמאל.

נוסח קדושה פון שליח ציבור

Speaker 2: יא, זאגט דער רמב"ם, ער זאגט, דו ווילסט ליינען?

Speaker 1: איך וועל ליינען. יא, **ונקדישך ונעריצך ונשלש לך**, דא אליין האט מען שוין געהאט דריי, קדושה דנא נצח ונשלש לך, קדושה משולשת, און זיי זענען מסביר אויך אז קדושה משולשת איז דריי מאל קדוש, אזוויו די נביאים זאגן דריי מאל קדוש. **א דבר ה' ביד נביאך על ידי פסוק, אז וקרא זה אל זה**, די מלאכים זאגן **קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו. כבודו בגדלו מלא עולם, ומשרתיו שואלים איה מקום כבודו**. כבודו. און וויבאלד זיי ווייסן נישט וואו איז זיין מקום כבודו, **משבחים ואומרים**, זאגן זיי, כבודו מלא עולם, ס'איז נישט מיוחד צו א געוויסע פלאץ, ממילא זאגן זיי נישט "איה מקום כבודו", זאגן זיי **"ברוך כבוד ה' ממקומו"**, wherever, איבעראל וואו ס'איז כבודו זאל זיין ברוך כבוד.

פירוש "ממקומו" — דער אייבערשטער האט נישט קיין פלאץ

און מ'בעט **"ממקומו הוא יפן"**, ס'איז נישט דא קיין ממקומו ספעציפיש, אבער ממקומו, פון דעם ממקומו, ס'איז גרעסער ווי א געוויסע מקום. ווען מ'זאגט אז איה מקום כבודו, אבער דאס איז די פירוש אז ברוך כבוד ה' ממקומו, מ'מיינט נישט צו זאגן אז א פלאץ גשמי איז. דער אייבערשטער איז נישט קיין גשמיות'דיגע זאך. מ'מיינט צו זאגן, מ'קען נישט משיג זיין. ס'איז א גאווה, מ'קען נישט משיג זיין פון די מדריגה עליונה וואס דער אייבערשטער איז, נאר די נבראים האבן א פונזל, א מהלך אין זיין פונזל.

דיסקוסיע: "תמלוך בציון" — מקום ספעציפיש אדער נישט?

אבער ממש דאס איז די ווארט, אז יעצט איז מלא כל הארץ, ס'איז נישט דא קיין געוויסע מקום. ס'זאל ווערן א געוויסע מקום, וואס דאס איז די בית המקדש, וואו דארט וועט זיין די מקום וואו מ'גייט משבח זיין דעם אייבערשטן.

Speaker 2: ניין, אבער **"ושימלוך עלינו"**, דאך יא, **"תמלוך בציון"**.

Speaker 1: אין די מקום פון די פלאץ וואס איז יעצט, וואס מ'קען עס נישט אפצייכענען, וואס איז כבודו מלא עולם, אבער ס'איז נישט מיוחד אין א געוויסע פלאץ, זאל געשען אז **"ושימלוך עלינו"**, יעצט זאל זיין די מלוכה אין ירושלים, **"כי מחכים אנחנו לך"**, ווייל אונז ווארטן שוין אויף די גאולה. **"מתי תמלוך בציון בחיינו ובימינו תשכון, ויתגדל ויתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור ולנצח נצחים. ועינינו תראינה במלכות עוזך"**, מ'זאל זען די מלכות אין ירושלים, **"כדבר האמור בשירי עוזך על ידי דוד משיח צדקך"**, אזוי ווי ס'שטייט אין די הייליגע שירה פון דוד, **"ימלוך ה' לעולם אלקיך ציון לדור ודור הללויה"**. דער אייבערשטער וועט קעניגן אין ציון לדור ודור.

און מ'ענדיגט מיט **"ולדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדושתך נגיד"**, **"ושבחך אלקינו מפינו לא ימוש כי אל מלך גדול וקדוש אתה, ברוך אתה ה' האל הקדוש"**.

Speaker 2: סא דאס איז די נוסח וואס די שליח ציבור זאגט. איך בין נישט מסכים מיט דיר אז ס'גייט זיין אין א מקום.

Speaker 1: ס'מיינט, אונז זענען אין א מקום, דאס איז אמת, אבער דער אייבערשטער קומט, ס'זאל קומען צו ירושלים, צו מלכות עוזך. ציון, פון כבודו וגדלו מלא עולם. אבער ס'לייגט מיר אלץ אז דער אייבערשטער איז נישט קיין גשמי, אבער יעצט איז אפילו נישטא קיין פלאץ וואס מ'זאגט "זעה, דאס איז שמים".

Speaker 2: דו זעהסט אויך נישט וואס "מקום כבודו" מיינט. "איה מקום כבודו" מיינט בכלל, "איה מקום כבודו" איז נישט נאך א זאך וואס מלאכים זאגן. "איה מקום כבודו" איז א הרחבה פון "ברוך כבוד ה' ממקומו". פארוואס זאגן זיי "מקומו"? פארוואס זאגן זיי "מירושלים"? ווייל זיי ווייסן נישט, דער אייבערשטער האט נישט קיין פלאץ. דער אייבערשטער איז למעלה מן המקום, אדער למעלה מהשגה, וואס הייסט "מקום". מקום כבודו של עולם, however you want to say it.

וואס דער ציבור ענטפערט

יעצט זאגט ער, וואס דער שליח ציבור עומד בברכה זו, **וקורא זה אל זה ואומר**, ער זאגט די ווערטער "וקרא זה אל זה ואומר", **כל העם עונים "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו"**. האסטו מיט דעם אז אונז דעמאנסטרירן אזוי ווי די מלאכים זאגן עס צוזאמען, ווייל אז זיי אליין זענען נאר א רבי, וויאזוי זעהט עס אויס? **וכשאומר "איה מקום כבודו", כל העם עונים ומשבחים ואומרים "ברוך כבוד ה' ממקומו"**.

אינטערעסאנט אז מ'זאגט נישט נאר די "ברוך כבוד ה' ממקומו", מ'זאגט אויך די "משבחים ואומרים". און ביי קדוש זאגט מען נישט "וקרא זה אל זה ואומר", נאר מ'זאגט טאקע די קדוש אליין. וואס? סתם אזוי וואלט איך געזאגט נאר "ברוך כבוד ה' ממקומו" אליין.

אקעי, **וכשאומר "בחיינו וביומינו"**, וואס זאגט דער עולם? **"אמן"**. **וכשאומר** "אז דער שליח ציבור זאגט דאס", **כל העם עונים "ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה"**.

ביקורת אויף דעם היינטיגן מנהג אז אלע זאגן אלעס

אונזער מנהג, חוץ אז ס'זענען דא אנדערע נוסחאות אביסל, אונז זאגן אין די גאנצע קדושה, יעדער איינער זאגט אלעס. ס'איז נישטא קיין יידישקייט אין דעם, מיט מחילה פון די גדולי צדיקים וואס זאגן מ'זאל אזוי טון. קדושה איז געמאכט אז דער חזן רופט אן, און דער עולם זאגט "קדוש". אבער דו זאגסט אלעס, יעדער איינער זאגט אלעס, ווער איז דער חזן? ווער איז דער ציבור? ס'מאכט שוין נישט קיין סענס, לדעתי.

און דאס איז א זאך וואס איז איבעראל, אונז האבן מיר אוועקגענומען די ענין פון שליח ציבור באמת, אז נאר דער שליח ציבור זאגט. אלע זאגן אלעס צוזאמען, ווייל אסאך מאל ס'שטימט נישט אזוי גוט. אבער איך זאג, דער ציבור איז דאך פארדעם. מיר האבן געשמועסט אז מ'זאל גיין לערנען הלכות תפילה. **וכל אלו הדברים שאומרים הציבור, הוי קורא עמהם ויהיה הוא השליח ציבור.** זאגט אויך מיט, **ולא יגביה קולו והם אינם עונים אחריו**, ער זאל נישט זאגן הויך צוזאמען מיט זיי, ער זאל אבער מיטזאגן מיט זיי.

ס'איז דא א מחלוקת שליח ציבור, ס'הייסט אז מ'זאגט פאר שבת אדער אפילו די וואכן, ס'איז דא מענטשן וואס ווען די עולם ענדיגט זאגן, די עולם חזר'ט זיך אויס אויך. ס'איז זייער פאני, האסטו אמאל געזען אין שול שבת? די גאנצע עולם חזר'ט זיך אויס. העלאו, האבן מיר וואס פארגעשטעלט א חזן? עניוועיס, און נאכדעם הייבט ער אן "ברוך כבוד ה' ממקומו". מ'דארף נישט, מ'דארף נאר אריינזאגן "ממקומו" אדער וואס מ'זאגט "כבודו מלא עולם". יא, ווייל "ברוך כבוד ה' ממקומו" האט ער מיטגעזאגט מיט'ן עולם, אזוי ווי די רמ"א זאגט דא.

עשרת ימי תשובה — שינויים אין ברכת קדושה

אקעי. איין קליינע זאך. **יחיד המתפלל עם הציבור בעשרת ימי תשובה שבין ראש השנה ליום הכיפורים, אומר בסוף ברכה זו**, ער זאגט ביים סוף פון ברכת קדושה, **"כאמור 'ונגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה', ברוך אתה ה' המלך הקדוש"**. אונז פירט זיך צו זאגן נאר די ווארט "המלך הקדוש". יא, ראש השנה, יום כיפור זאגן מיר דעם פסוק, אבער נישט א גאנצע וואך.

ס'איז דא נאך זייער אסאך קליינע זאכן אין שמונה עשרה, אזוויו מ'זאגט "המלך המשפט" אין עשרת ימי תשובה, אדער אז מ'זאגט "זכרנו לחיים" אין עשרת ימי תשובה, וואס די רמ"א האט שוין געזאגט אין הלכות תפילה פאר

דעם חזרת הש"ץ דא, דא חזר'ט ער נאר די זאך וואס ער האט נאך נישט געזאגט.

סיום

עד כאן איז וויאזוי רופט מען עס דעם, דאס איז די דריטע שיעור וואס מיר האבן געלערנט אין סדר התפילה, וואס דאס איז די הלכות פון שמונה עשרה.

Generated by Shiur Upload Automation